

על אלה תולדת נח נח איש צדיק
תמים היה ברתיו אתהאלהים

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה ברתיו אתהאלהים

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה ברתיו אתהאלהים

לקם בהיר

רש"י

כא) פתח בתולדותיו וסיים בשננו (רא"ם), עוד קשה לו, הלא קורא הדורות מראש מפסוק זה ספר תולדות וכו', וכולם חיצר במחברת הו"א, וכלן פסק בחיבת אלה ולא אמר ואלה, ועוד הלא כבר אמר גם תולדות נח בפרשה הקודמת (לבוש), ועוד למה אמר ב' פעמים חיבת נח (מהרש"ל): כב) פי' הזכיר אותו ואת מאורעותיו בפרטות ועוז לפי השתלשלות הדורות, לכן אמר אלה בלא וכו', ולכן חזר ואמר ויולד נח וכו' ויהיה פי' תולדות מאורעות וקורות (לבוש), ובעבור שדקוק ותמות אינם מאורעות רק סיבה למאורעות, והיה די במה שאמר להלן (ו' א') נח אלה וכו' כי אותן ראיתי צדיק, לכן אמר שהכרת הוא מכה הפסוק וזכר צדיק לברכה, חזר דחוק קלם שבכתוב לא נאמר וזכר צדיק לשבחו אלא לברכה, וכאן אינו מברכו (ואפי' שרש"י מפי' מיבת "לברכה" שזכירתו יהיה לברכה, פי' תעשה פעולה שהשומעים יברכוהו, כלומר תשבחנהו וזאת יהיה לו לברכה, - ב"ב), ולכן הביא גם הדרוש דבר אחר (מ"ל), ואם רק הדרוש די פעם אחד חיבת נח, אלא ודאי כוונתו גם ללמד וזכר צדיק לברכה (מהרש"ל): כג) יאל לרבותינו ז"ל לומר "עיקר" מחיבת אלה בלא וכו', הפוסל וממעט את אחרים בערכו, כלומר בניהם ונזותיהם טפלים הם להם בערך מעשים טובים (ארה"ח), וגם לפי דרוש זה נאמר פי' חיבת תולדות מאורעות (לבוש): כד) קשה היה להם לר"ל יתור חיבת דורותיו, כי פשיטא הוא שדור שהוא חי באותו דור היה מה שהיה, ולא דבור אחר, ועל זה אמרו שניהם, שלמעט הוא בלא, והמיעוט כל אחד לפי דרכו, חד סובר שמקושר חיבת דורותיו אל חיבת "היה", ואל להדגיש האמן ולמעט זמן אחר של צדיקים, וחד סבר שמקושר לחיבת צדיק, ואל להדגיש שדקת זה הוא לגבי דקת ורשעה אגשים שדורותיו, ולמעט בלא לגבי דקת אאע"ה, ולפי ששניהם מתאימים היטב בפשט הכתוב ואין להכריע ביניהם כדברא הא' במה שפירש בדבור אומרו איש צדיק תמים הכל מודים שלשנו נאמר, גם במהות דקומו של נח אין פלוגתא שהיה צדיק ציוני, וגרמא לזה היה רשעה הדור שהיה יחיד ביניהם, ולפי"ו אין קושיא ואין ראיה שצד רש"י להכריע ביניהם כדברא הא' במה שפירש בדבור הקודם וזכר צדיק לברכה, שזה לכל הדיעות, גם אין קושיא וראיה להפך ממה שפירש בדבור הקודם נח היה צדיק סעד וכו' שכו"ע מודים בזה, גם מה שפירש (ו' ו') נח מקטני אמנה היה כו"ע כן סברי (רא"ם), וא"ל למה יספר הכתוב גטוה של צדיק בחיבת דורותיו לחד דעה, גם בחיבת את האלקים, וכן מפני מי המבול לבולי עלמא, וי"ל שכל זה הוא לגטוה של הדור ולשבחו של נח, לומר נח ואלה כמה מתקלקלים היו שנענו את צדיק זה מלהיות כאלע"ה (ר"ד): כה) א"כ משמע לכאורה שנה גדול, כי את האלקים נראה יותר דבוק (יפ"ח): כו) כי חיבת "את" פירושו עם, כלומר הלך אהו בשוה ולא נטה מדרכי ה' כלום, אבל הימה עמו בעזרתו (שלא ישתקע במעשה דור המבול, - תנוד) אבל לפניו פי' מעלמו שלא למדו

אור החיים

ז. אלה תולדות נח. אומרו אלה שיורכ על נפסלו ונחמתו לימחות. אכן יחבאר על דרך אומרו פיסול זולתם"א. יש מקום לומר שנתכוין ז"ל (ב"ר ל') עיקר תולדותיהם של צדיקים מלות נפסול דורו אלא שלא היה צריך להודיע זה שכבר ומעשים טובים ע"כ. דקדקו לומר עיקר ולא

אור בהיר

א) הגם שכוונת חז"ל בחיבת פוסל מלשון פסל נך. כלומר, אינו מתובר למעלה אלא נפסל ונפקק, עם כל זאת המחבר ז"ל משתמש בו

1

אור החיים

הספיק להם לומר שגם מעשים טובים יחוסם להם שם תולדותיו. לדייק חיבת אלה"י פירוש אלה הם העיקר לדיקים ופסל בערכם הבנים המזכרים בפרשה הקודמת דכתיב (כ' ל"ב) ויולד נח וגו'. עוד יחבאר על דרך אומרו ז"ל (דצ"ר י"א) חזק לשונם נח אומר למשה אני גדול ממך ומשה אומר לו אהב כלל עלמך ולא היה בך כח להציל את דורך ע"כ. והוא אומרו אלה תולדות נח נח לבד ושלל זולתו כי לא היה בו תועלת לבני דורו ולא הועילו זכותיו אלא לו לעלמו, וזכר מחיבת כפל נח. גם אומרו בדורותיו, לומר שלא הועיל כלום להטיב לדורותיו להחזירם למוטב כי אם הוא לבדו וציוו שהם ענף ממנו וצמחו נכללים"א. עוד יראה להגדיל שבח נח כי יחיד הוא שבשם זה ממש שלפניו כי בגם שקדמוהו לדיקים היו לומדים מוסר השכל מצני הדור הצדיקים מה שאין כן נח שכל דורותיו בגם שהיו רשעים היה לדיק, וכנגד פרע זה אמר אלה לשלול מה שלפניו"י שאינם בערכו. עוד יחבאר כל הכתוב על זה הדרך אלה תולדות נח וגו' פירוש אלה סדר תולדותיו מה שהוליד מטעבות"י בנאמנותו. א' נח וכוה על דרך אומרו ז"ל צ"ר (כ"ה) חזק לשונם ר"א אומר על שם קרבנו נקרא שנאמר וירח כ' את ריח הניחוח ע"כ. ולזה חזר לומר פעם צ' נח"י ולא הספיק במה שהזכירו בתחילת הפסוק, ואמר לשון הליכה"י כי כן יאמר גם על הכהגה הטובה בדרך אומרו (דברים כ"ח ע"ג) והלכת בדרכיו. ודקדק לומר כהפלג"י לומר בתמידות היה מרצה קונו יחבדך וקרבתו יוכיח על הכלל. וזכר נחישבו כל הדקדוקים. גם אומרו אלה כי אין בקדומים כיואל בתולדותיו:

אור בהיר

ע"ד מליצה. ולדרכו ז"ל הוא מלשון כשר ופסול. כלומר, מיבת אלה בלא וכו' הוא מיעוט, וממעט ופוסל את אחרים. ב) לא רק בניהם חרעם. ג) פירוש דבר זה לומר "עיקר", יאל להם למכמיו ז"ל מחיבת אלה. ד) שהוא לכאורה מיותר, אלא באל להדגיש מה שבח למעט בחיבת נח. ה) ואינו צריך לומר אלה תולדות נח נח וציוו. ו) ואל חיבת דורותיו לתת טעם, מדוע ובמה פוסל צדיקים הקודמים. ז) פי' מה שהוליד להטיב לזולת, וכל זה חוץ מאישורו ודקתו ציוו לבין קוט, וכן בתולדה ד' שהיה עניו ושלל רוח דייק שאפי' בעיני דורותיו הוכר היוטו עניו. כלומר, הראה ולמד מדת ענוה לכל דורו. ח) וחיבת נח לפי זה פי' נחו הבעלי חיים מהמרד, או נחו הכריתת מאומו הצער, ולשיעת ר"ל נחו המים, או נחו הממים בקבריהם. ט) פירוש הגם שלא היה הכתוב אומר חיבת דורותיו, אלא יאמר תמים שפירושו עניו, גם כן היה די לנו לידע שנהג עניו נגד דורותיו, שהלא אינו יכול להתנהג בענוה אלא עם אותם שהיה עמהם בידו, וא"כ מיותר חיבת דורותיו, אלא ודאי לומר שגם אשני דורותיו היו יודעים שגם מתנהג עמם בענוה. י) כלומר, עשה לו טובה ונחת רוח כביכול. י"א שפירושו נייחה. י"ב) ולא אמר את האלקים עשה נח. י"ג) לשון הוה, ולא אמר הלך לשון עבר.

הַתְּהַלְלֵנָהּ: וַיּוֹלֵד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים הַלֵּיד נָח: וְאוֹלֵיד נֹחַ הַתְּהַלָּא בְּנֵי

לקמ בהיר

רש"י

ולא סייעו שהרי נתנסה ננסיונות קשות (ג"א: כז) כאלו אמר הלך נח, ואין חילוק ביניהם, אלא שזה נקרא לשון קל לפי שהלמ"ד רפה ואין בו דגוש, וההלך הוא לשון כבד מפני הדגוש שבלמ"ד (מ"ד: כח) פי' כדי שלא יקשה לך מפקוק ההלך לפני והיה תמים וכן רבים שאינו לשון עבר, ע"כ אמר שזה משפטו של לשון כבד שנאמר משקל עגמו יכול להיות עבר ליחיד נסתר, וגם יכול להיות עמיד ליחיד נוכח בלוי, וצריך אהה לפותרו כל אחד לפי הענין, ומביא על זה ראיות (מ"ד: כט) פי' אפילו בלא וא"ו אי אהה יכול לומר לשון עמיד, שאין צורך כאלו הלווי, כי שלמה המלך ע"ה זיקש מהקב"ה שאם יבא אדם להחפלה בניה המקדש שכנה יתקבל חפלתו, ובהכרח לומר שהיתה לשון עבר בלא ווא"ו והוא"ו מהפכו לעמיד בלא ווא"ו, כי כן משפט הוא"ו להפך, ופשוט הוא שגם וא"ו של חיבה, ובל"ה צריך להיות כדי להפך חיבה בלא מן עבר לעמיד, שאל"כ אלא יאמר בלא והחפלה אז פעולה הוא"ו להוסיף ולא להפך, כלומר כבר בלא וגם כבר החפלה (ג"א:)

אור החיים

י. וַיּוֹלֵד נֹחַ וְגו'. קשה ה' למה הולך לחזור פעם ב' לומר ויולד והלא כתבו בפרשה הקודמת. ב' למה הולך להזכיר שם נח ולא סמך על הזכרתו בסמוך. ג'. למה הולך לומר לירוף חשבונו שלשה. ד'. לא היה צריך לומר בניו הלא מאומרו ויולד הדבר מובן כי הבנים בניו. ה' למה כתב ג' אחין. אכן הכוונה היא להיות שאמר הכתוב אלה תולדות נח וגו' להודיע מה שפירשנו בו שהכתוב מסדר כל פרטי מעשיו הטובים אשר מלמד מלא נח חן צעוני ה' אם לא היה חוזר הכתוב לומר ויולד נח וגו' מצא הסברא לומר כי בלא לפסול ג' הבנים ללד שאין לו בהם שבה ולא זכות מהם"ו ודבר זה יהיה בא' מב' סיבות או ללד שהיו ב"מ רשעים"ו או ללד שלא עשה נח לשם מלוא אשר על כן חזר הכתוב וכתב: בסדר תולדותיו הטובים כי גם את זה עשה ללד לזכורו לקיים מצוה צורא. ומלאחי במדרש שאמר (ילקוט בראשית מ"ג) חנה לשונם הסתכל נח שהם מכוונים להקב"ה אמר מה לי להשתדל בפריה

אור בהיר

יד) אין הפירות שבה לפסול אותם לומר שהיו רשעים, אלא הפירות שבה לפסול מנה זכות שהוליד בניו. כלומר, שאין נחשב לנח בין מעשיו הטובים דבר זה שהוליד בניו. (טו) ואם כן אינם שנים לנח, שמועב היה שלא היו. (טז) כלומר, נזכר מיזם המיתה המרומה בחיבה אלוקים. (יז) ולפי ב' דרכים הראשונים הללו מיושב רק קושי הא', אבל לדרך הג' מיושב כל הדקדוקים. (יח) וכי

יָת שֵׁם יֵת קָם וַיֵּת יִפְתָּ: אֶת־שֵׁם אֶת־הֶם וְאֶת־יִפְתָּ: וַיִּתְּשַׁחַת → יֵא וְאֶת־חֲבֵלֵת אֶרְעָא קָדָם יֵי וְאֶת־מִלְיָאת אֶרְעָא חֲטוּפִין:

רש"י

לקמ בהיר

(יא) ותשחת. לשון ערוה וע"ל, (ערוה כי השחית כל בשר את דרכו"ו כמו (דברים ד' ע"ג) פן השחיתון (סנהדר"ג"ו) ותמלא הארץ חמס. בזל"ה, (ל) וזה עריות דכתיב דרך גבר בעלמה (רש"י בסנהדר"ו) ועבודה וזה הכתוב בעלמו מפרש פן השחיתון ועשיתם לכם פסל וכו', ולפי שאמר לשון השיך בשניהם נהגתם שכוונתו לשניהם, כי איזה מהם תוליד, ואין לומר שגילה הכתוב כוונתו שהיא עריות שאמר והנה נשחית כי השחית כל בשר את דרכו, כי שם בלא לתת טעם על קץ כל בשר, שאם גדולים מטאו למה יאבדו קטנים שאינם יכולים לתטא, וכדלקמן אנדרלמוסיה וכו' (ד"א"ם), וזה מיושב ג"כ למה לא אמר וירא אלוקים את החמס, שאם הגדולים מטאו למה יאבדו הגדולים (אור"ח: לא) חז"ל אמרו (ב"ק ס"ב). גולן לא יהיה דמי

אור החיים

ולא ולמד מכל קטני דור המבול שלא היו בני עונש ואף על פי כן נאצדו יחד. ועיין מה שכתבתי בפסוק (לקמן ז' א') כי אחר ראיתי לדיק לפני וחס וילד להם אציהם עוצה נח מאויבי נפשם משחיתו עולם, ולא להם ללד הוליד תולדה זו אלא גם לג' נשיהם הרמוזים בג' אחין, וכן הוא אומר וג' נשי בניו שגם הם ניילו. וטעם שהולך לומר ג' בניו יחבאר על דרך מה שאמרו בסנהדרין דף ס"ט חז"ל וזה לשונם חדע דקרא קא חשיב להו דרך חמסות דכתיב (כ' ל"ב) ויהי נח בן ת"ק שנה ויולד את שם וגו' וכתיב (י"א י') אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד וגו' שנתיים אחר המבול בן ק"ב שנה הוא אלא דרך חמסות קא חשיב להו ע"כ. וכפי זה נתחכם הכתוב לומר שלשה בניו להפסיק בין זכרון הלידה לסדורם שאם היה אומר ויולד את שם וגו' היה בנשמת כי דרך לידתם חשיב לא כן מאומרו ויולד ג' בניו הרי גמר הודעת הלידה ואחר כך בלא הכתוב לסדרם כסדר אשר ראויים להיות נסדרים כסדר חמסות"ו:

י. וַיִּתְּשַׁחַת הָאָרֶץ וְגו'. כל הכתוב לא היה צריך לאומרו כי כבר כתב בפרשה הקודמת (פסוק ה') וירא ה' כי רעה

אור בהיר

דברים נרמו באומרו ויולד נח, שהוליד להם נישת ברוחניות ונגמיות. (יב) הגם ששם בראשית אמר ויולד נח את שם את וכו', מאחר שגילה הכתוב כאלו שאין זה קדר לדעת, אין קפידא. (כ) ומשחת הארץ ומלאה הארץ. (כא) ה"ן הוא שלא לפני אלוקים, הלא לית אתר פניו מניה. (כב) פי' כשיצאה לתטא, אז יקבל המשחית. (כג) ויהיה פי' לפני האלוקים קודם המשפט.

שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיא אֱלֹהֵתְבָה לְהַחִית
 אֶתְךָ זָכַר וְנִקְבָה יְהוָה: כ מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ
 וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ
 הָאֲרָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יִבְאוּ
 אֵלֶיךָ לְהַחִיּוֹת: כא וְאַתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־
 מֵאֵכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאִסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה
 לְךָ וְלָהֶם לְאִכְלָה: כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל
 אֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים בֶּן עֵשָׂה: שני ז

לקט בהיר

רש"י

(ג) כלומר אין הפי' דוקא שנים מכל, אלא הפי' לכל הפחות שנים (רא"ם), ועיין בפסוק ו' ט': (ג) ופי' למיניהו אומן שנשארו למיניהם ולא נתעברו, ואין סגולה לומר שנה הלך למדברות וליערות לגוד חיות ולהרים הרמים ומתחת השמים לגוד עופות, וכן הוקשו ז"ל צ"ר, ועוד אמר כל הטירחא מהיכן ידע שלא נשארו מתחת הארץ ונבקי קי' סלעים, אלא ודאי מאלהין צאו פי' הרבה צאו עד פתח החיצה, ומהיכן ידע את למיניהו, כל שהחיצה קולטתו (רא"ם), והגם שהם צי' סגרות נקנה' סגר רש"י שר' אצוהו להוסיף צא מה שחיסר ר' קדחא ולא פליגי (ג"א), והמדובר כאן שנים מכל, אבל משלום הו' צטוהרס, נאמר תקח לך (במ"ח): (ג) שעל ציאתו והבאת צעלי חיים עדיין לא נעושה אלא אח"כ, ומה שכתוב לפני זה, פירושו עמיד אשה לצא ועמיד אשה להביא, כדי לתת לו טעם על צנין החיצה ועל חדריה ועל גדולתה

אור החיים

לו ליכנס לחיצה בקיום ברית זה והגם שלא הזכיר שם ברית"י, סמך על מה שהזכיר כאן, ואפשר שרמז באומרו ויזכור אלהים כי שם זה יקרא על המשפט וצדין זכר את הברית"י. ורז"ל דרשו (צ"ר ל"ג) כי הפך הדין לרחמים לגד לדקותו, וזה דרך דרש:

ב. מהעוף למינכו וגו'. היב לו להקדים

הבהמה אם ממעלה למטה מסדרם, ואם ממטה למעלה למה סדר רמש אחר בהמה. ואולי כי העוף יש בו לד מעלה כי הוא מרובה אין קץ, ולא ולמד שהמועטים שבעופות הם

אור בהיר

לעם, וזה יהיה אמר ליאחז מן החיצה. (נא) שלא אמר שם ויזכור אלקים את הברית אשר עם נח. (ג) בעבור שהצטיי, עליו לקיים. (ג) שהכתוב פרט המועטים. והנה בגמ' חולין שלפנינו איחא קי' מיני עופות, ומן הפסח הייתה גיפאס כו' ק"כ"ז, וכן הוא ברמב"ן פסוק מכל בשר, וכן הביא המתבר ז"ל צ"י שמיני י"א י"ד. (ג) ואין כל ק' טרחה במלכותם.

ביתך לתבותא ארי יתך חיותי
 זכאי קרמי בקרא הדין: ב מכל
 בעידא רבאי תסב קך שבגא

ביתך אלהתבנה פיאאתך ראיתי
 צדיק לפני בדור הזה: ב מכל
 הבהמה הטהורה תקחלך שבעה

רש"י

לקט בהיר

(א) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק חמים, מכאן שאומרים מלקח שבחו של אדם צפניו"י וכולו שלא צפניו (עירובין י"ח - י"ח) (ב) השוהרה. העמידה להיות טהורה לישאל למדנו שלמד נח חורב"י בני כ"ו א': שבעה שבעה. (זכר ונקבה) כדי שיקריבו

(א) מפני שנראה כמתניף (רש"י עירובין), ופשוט שלא שייך מנופה לפני ימב' אלא ללמד לאדם דעת (ב"ב). וזה ממך כמה דקדוקים, הלא אמרנו שגמ' שייך לומר "את האלקים" ולא "לפני" כמו באברהם, גם מיצת ראיתי פשיטא שהוא רואה הכל, היל"ל כי אמה צדיק, ובכלל כל הנתינת טעם אך למומר, וכי לא ידענו שנה ניטול בשביל דקדומו, ולפי דרכינו הכי פירושה, לפי שאני רואה אותך לפני פי' לפי שאני מדבר עמך בפניך לך אני אומר צדיק ולא צדיק חמים (מ"ל): (ב) אין ר"ל בזה שאלי"כ מהיכן ידע, שאפילו אמר שלמד תורה מהיכן ידע, הלא יש סימנים שאי אפשר לזדקק אותם כגון מעלה גרה או קרקעין נקלף וכו' ועל כן אמרו בזבחים קט"ו. שמאלהין צאו וכל שהחיצה וכו', אלא רצונו בזה לתרץ מהאמר שאמר ה' לנח שיקח מהטהורה ו' ז', שאם לא למד וידע שיש טהורה וצילתי טהורה אין משמעות למאמר, וזפטר בה"א הידועה (ג"א). ולפי' אין פלוגתא בין צ"ר ובין ש"ס דזבחים (מ"ל). ומביא רש"י הצ"ר כדי לפרש לשון הכתוב וכדרכו בקודש, אבל ענין זה שצאו מאלהין כבר הביא מגמ' דקנהד' ויהיה פי' הכתוב עו"ה כשמתראה שצאו לך מאיזה מין ו' ז' אל תחם מה שהוא יומר משנים, אלא תקח לך ו' ז' כי הם הטהורים (מהרש"א): (ג) פי' ז' זכרים ח' נקבות,

אור החיים

לריך לדעת למה הולך לטעם זה מחדש. ונראה כי חש ה' על נח לכל יטעה במשמעות דברי ה' באומרו צא אשה וכל ביתך אל החיצה באחד מב' דרכים או יחשוב כי כולם לדיוקים הם ולזה נמלטו צזכותו ולחיצה זו קשה מה שהקשינו"י בפסוק ו' י"ד) עשה לך. או יחשוב כי צניו ונשי צניו הללחם היא לד שעדיין לא הגיעו לכלל העונש ויאל מזה שיחשוב נח להכניס להציל מקטני הדור קרוביו ומיודעיו וידין בדעתו כי אינם ראויים לעונש. ולו יהיה שלא יעשה קן על כל פנים תהיה לו בדעתו לדבר זר למה לא יוללו מי שאינו בן עונש. לזה אמר ה' אליו כי אותך וגו' נתינת טעם לאומרו וכל ביתך לא לטעם היוחס ראויים ולא לטעם היוחס קודם הגעת שני העונש אלא מטעם זכותך כי אותך

ראיתי וגו' ומעשה כל שאין אצלו צדיק ילכד בזמקס. וכאן הודיעו כי כל שלא הגיעו לכלל עונש נענשים בעון אציהם ערירים וימותו כל האבות לא כן נח. עוד יתבאר על דרך אומרים צ"ס"ם (סנהדרין ק"י) קטני ישראל יש להם חלק לעולם הבא"י) אבל קטני אומות העולם אין להם חלק לעולם הבא, וצדור המצול כולם דין אומות העולם יש להם שהגם שלא הגיעו לעונש יש לדון בהם משפט כמשפט רשע כי מעשה אבות יעשו בנים זרע מרעים בנים משחיתים ונה דן בו משפט קטני ישראל וינללו צזכות אציהם גם בצוא חרון אף לעולם יגן ה' בעדם:

אור בהיר

(ג) פי' יהיה קשה לנח שהם יזכר מג' ביהד, ולמה לנכות החיצה. (ג) שם בגמ' פליגי רבן גמליאל ור"ע בקטני רשעי ישראל, אבל בני כשרים כ"ע מודי שיש להם הגם שמתו בקטנות, עם כל זאת מתקם אס היו חיים היו שארית בדת יהודית, ולא ימירו כבודם, מה שאין כן קטני עכו"ם, מתקם לא יתגיירו אפילו בגילם. (ג) ולא אמר יצאו חלין.

קלט

בראשית י נח

אונקלוס

עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה
 וצבים עד לשע: כ אלה בניחם
 למשפחתם ללשנתם בארצתם
 בגויהם: ס כא ולשם ילד נסהוא
 אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול:
 כב בני שם עילם ואשור וארפכשד
 ולוד וארם: כג ובני ארם עוץ וחול
 וגתר ומש: כד וארפכשד ילד את
 שלח ושלח ילד את עבר: כה ולעבר
 ילד שני בנים שם האחד פלג כי
 בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו

עד עזה כמי לסרום ועמרה
 ואדמה וצבים עד לשע: כ אליו
 בני חם פורעיהוון פרישנהוון
 בארעתהוון בעממיהוון: כא ולשם
 אתיליד אף הוא אבוהוון דכל בני
 עבר אחוהו דפת רבא: כב בני
 שם עילם ואשור וארפכשד ולוד
 וארם: כג ובני ארם עוץ וחול
 וגתר ומש: כד וארפכשד אויליד
 ית שלח ושלח אויליד ית עבר:
 כה ולעבר אתילידו תרין בניו שום
 חד פלג ארי כיומורו אתפלגית

לקט בהיר

רשי

יג) פי' הלא תראה שהכתוב מונה ל"ח משפחות מקם וכן
 משם כ"ו משפחות, משא"כ מיפת רק י"ד משפחות, תחשוב
 שיש בהם תערובות מזני יפת, לזה אמר הכתוב „אלה" בני
 חם וגו', וכן אלל שם משא"כ אלל יפת (ב"ב): (יד)
 הוסיף רש"י תיבה זו על הכתוב, לומר שאין עבר זה בן בנו
 של ארפכשד המוכר להגן, אלא פירושו אביו של כל אותם
 היושבים בעבר הנגר, והוסיף עוד לומר הוא שם, לומר שלא
 זרע הטלד לשם היה אביהם של כל בני עבר אלא שם בעצמו
 היה זה, כלומר, וזה להיות אביהם של כל אלו שבעבר הנגר,
 וההכרח מובן, וחסר מן הכתוב ב' תיבות תיבה זרע ותיבת
 הנגר חוה פי' הכתוב, גם לשם שהיה אבי כל בני עבר הנגר
 ושהיה אחי יפת גם לו יולד זרע, ואלו הם בני שם עילם וכו'
 (רא"ם). והש"ס כתב בשם הרא"ם מה שלא עלה על דעתו
 (ב"ב: טז) פי' ולא כשגמר להוליד: (טז) ואין לומר
 שחס היה ק' שנה במצול ושם נ"ח ויפת ז"ו שהרי אין
 מוזכר כאן אלא שם ויפת ועל אחד מאלו אמר הגדול, ומס
 בשום אופן לא היה הגדול (ג"א): (יז) מתרץ בזה
 הקושיא למה לייחס את שם במה שהיה אחיו של יפת, וכי
 לא ידענו זאת, אלא מאחר שלמדנו בדיבור הקודם שיפת היה הגדול, א"כ בשבט יפת הכתוב מדבר הפך מה שאמר על חם
 בנו הקטן, א"כ נוכל לומר שגם היוחס הזה לשבט יפת נאמר שרק לו יאות אחוהוון של שם הנדיק, ולא לחם (מ"ל): (יח)
 ר"ל אל תאמר שפירושו שנחלקה הארץ בנייהם ע"י גורל וכדומה, ואין לו שייכות עם דור הפלגה, זה אינו, שלא אמר בימיו
 פלגו הארץ אלא נפלגה פי' מעצמו שלא בכוחה מהם, וזה ודאי מה שנחבלגלו לשונות וכו' (ג"א): (יט) פי' קודם
 קריאת שמו פלג, וא"כ אין הכרח שעבר נביא היה, זה אינו שהרי יקטן וכו' (רא"ם):

אונקלוס

בראשית י יא נח

קמ

ארעא ושום אחוהו יקטן: כו ויקטן
 אויליד ית אלמורד וית שלח וית
 חצרמות וית דח: כז וית הדורם
 וית אויל וית דקלה: כח וית עובל
 וית אבימאל וית שבא: כט וית
 אופר וית חוילה וית יוכב כף
 אליו בני יקטן: ל והיה מותבנהוון
 ממשא כמי פספר טוד מדינחא:
 לא אליו בני שם פורעיהוון
 פרישנהוון פארעתהוון בעממיהוון:
 לב אליו זרעית בני נח
 פתולדתהוון בעממיהוון ומאליו
 אתפדשו עממיהוון פארעא בתר
 מופנא: א והיה כל ארעא פישן

יקטן: כו ויקטן ילד את אלמווד ואת
 שלח ואת חצרמות ואת ירה: כז ואת
 הדורם ואת אויל ואת דקלה: כח ואת
 עובל ואת אבימאל ואת שבא:
 כט ואת אופר ואת חוילה ואת יוכב
 כל אלה בני יקטן: ל והיה מושבם
 ממשא באכה ספרה הר הקדם:
 לא אלה בני שם למשפחתם ללשנתם
 בארצתם לגויהם: לב אלה משפחת
 בני נח לתולדתם בגויהם ומאלה
 נפרדו הגוים בארץ אחר המבול: פ
 שביע יא' והי כל הארץ שפה אחת

רשי

לקט בהיר

כאמלט ימיו) לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש(כ),
 הא למדת שבשנת מוח פלג נתפלגו: יקטן. שהיה
 עניו ומקטין עלמנו(כ) לכך זכר להעמיד כל
 המשפחות הללו(כ) (כז) חצרמות. ע"ש
 מקומו(כ) דברי אגדה (כ"ח) (ח) שפה אחת. לשון
 הקודש(א) (תנ"י):

(כ) ולא קראו שמו פלג, לא בעת הוולדו, והדהו קושיא
 לדוכתיה שלא היה עבר נביא, אבל אין לספק על סוף ימיו,
 שאין טעם לקרות לו שם אחר שמת (רא"ם): (כא) פי'
 כשהכתוב מודיע לנו דבר, ראונו שנזכר, ולא אמר ההודעה
 נשאר סמום מה לזכר בהודעה, ואפשר שהודיע בזה לזקוקיו
 של עבר שהוכיחם על הפורענות (נח"ק): (כב) מביא
 לרוש זה לתוספת ראייה שלדיק זה עבר נביא היה שידע
 בשעת הוולדו שהיה עניו (מ"ל), ולזה אמר הכתוב ושם אחיו יקטן, ולא אמר ושם השני (נח"י): (כג) לזה מוזר הכתוב
 לומר עוד הפעם כל אלה בני יקטן, שפירושו זה לכל אלה בשביל יקטן שהקטין את עצמו, שאם תאמר בשביל שהיו הרבה
 אומר קן, הלא גם לנענן היו הרבה בנים ולא אמר כל אלה בני נענן (מדרי"א): (כד) שהיו מלפניו למישה בכל יום לפי
 שהיו עניים רעבים ומעושים, (ב"ר), ומביא לרוש זה יותר משאר שמות הנדרשים, לפי שבמסורה הוא ב' תיבות חזר מוח,
 ומה נשמח בן זה ליקרות בני שמות לכן פירש שהוא על שם המקום (מ"ל). ועוד שאין מנהג שאביו יקרא שם בנו בלשון
 גנאי ופורענות, וכן גבי יקטן הוא מלשון קטן וגנאי הוא אם לא שנאמר בשביל ענותו והוא לשבח (בא"י): (א) כבר
 הוכחנו למעלה (ג' כ"ג) שאדם הראשון דיבר בלשון הקודש, גם פשיעא ששם ועבר ואברהם היו מדרגים בל"ק ואם אמר
 הכתוב שהיה רק שפה אחת, בהכרח שהוא לשון הקודש (רא"ם):

אור החיים

יא) א. ויהי כל הארץ שפה אחת וגו'. יש לתת
 לב לתור בענין דור הפלגה מה
 היא דעתם בצנות העיר והמגדל שאם טעמם הוא
 זכר לתור בענין דור הפלגה מה
 היא דעתם בצנות העיר והמגדל שאם טעמם הוא

קמב בראשית יא נח

שם: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הֵבָה
 נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרְפָה וְתֵהִי
 לָהֶם הַלְבְּנָה לְאֹבֵן וְהַחֹמֶר תִּהְיֶה לָהֶם
 לְחֹמֶר: וַיֹּאמְרוּ הֵבָה | נִבְנֶה־לָנוּ עֵיר
 וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָנוּ שֵׁם
 כִּי נִפְוִץ עַל־פְּנֵי כְלֵה־אָרֶץ: וַיִּרְדַּ
 יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמְּגִדָּל
 אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה
 הֵן עַם אֶחָד וְשִׁפְהָ אַחַת לְכָלָם וְזֶה

אונקלוס

בארעא דקבל ויחיבו תמן:
 ג ואמרו נבר לחברה הבו נרמי
 לבנינו ונשרפנו בגנרא ונקדמא
 (ג"י בגנרא) ונות להון לבנתא
 לאבנא וחומרא הוה להון לשיע:
 ד ואמרו הבו נבני קנא קרתא
 ומגדלא ורישה קמי עד צית
 שמיא ונעביד קנא שום דיקמא
 נתברר על אפי קר ארעא:
 ה ואחנני: לאתפרעא על
 עוקרי קרתא ומגדלא די בנו
 בני אנשא: ואמר יי קא עמא
 חר ולישן חר לבלהון ורין דשריי

אונקלוס

חד ומקדל חר: ב יהוה במפלהון
 בקדמיתא ואשכחו בקעתא

קמא בראשית יא נח

וּדְבָרִים אֲחָדִים: ב וַיְהִי בְּנִסְעֵם מִקֶּדֶם
 וַיִּמְצְאוּ בְקָעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעַר וַיִּשְׁבוּ

לקמ בהיר

רש"י

ורבירים אחדים. ב צאו בעלכ ח' (ב"ח) ואמרו לא
 כל הימנו שיבוצ' לו את העליונים נעלה לרקיע
 ונעשה עמו מלחמה (מח"ס) ד"ח על יחידו של עולם
 (ב"ח) ד"ח ודברים אחדים* אמרו אחת לאלף וחרניו
 שנים (ב"ח) הרקיע מתמוטע כשם שעשה דימי המבול
 צואו ונעשה לו סמוכות* (ב"ח): (ג) בנסעם
 מקדם. שכיו יושבים שם כדכתיב למעלה (י"ג) ויחי
 מושבם וגו' הר הקדס (ב"ח) ונסעו משם לחור להם
 מקום להחיק* את כלם ולא מלאו אלא שנער (ב"ח):
 שינו טעמא דבירם חרס. טולמוס. מחזיק.

ב מדאמר צואו המוסיק ולא אמר דיבור אחד, על כרחין
 אין זה פירושו וקיומו של שפה אחת, לכן דרשו בו כל הני
 דרשות (מהר"ז), ונחר רש"י להביא ג' דרשות הללו שהם
 קרובים לפשוטו והשאר רמוקים (מ"ל), ונרץ לכל הג'
 שבכל אחד יש גמגום בלשון דברים אחדים, לפי דרך הא'
 היל"ל דברים מאחדים, כלומר כולם היו מאחדים בענה
 אחת, ולדרך הב' היל"ל דברים על אחד או על יחיד, ולדרך
 הג' היל"ל דברים חדים מלשון חרב חדה, כלומר לשון הרע
 ומרעמות על הבורא עולמו (מח"ס): (ג) שיבוצו: (ד)
 בשנה זו היחה המבול: (ה) דוקא בני שם שהיו יושבים שם
 אבל בני חם ויפת לא היו נוטעים כל עיקר (רא"ם): (ו)
 (רא"ם):

אור החיים

אחד מהם חנה ואנה עשו המגדל להיות להם
 לסיומן שזכו מקומם אשר נקרא שמש עליו וגם
 להכיר המקום מרחוק אשר יכיה שם וצא יצא
 לאות המגדל, וזה הוא אומרו פן נפוצ על פני כל
 הארץ שלא ראו להיותם נפזרים וכלים זעיר שם
 זעיר שם, ולזה אמר ח' כי הדבר הזה אינו נכון
 צעיונו והוא דבר שיכולים להשיגו להיוחס צעלי
 בחירה ורצון צמטעה הגשמי, ולזה גזר אומר להפר
 עלתם ולבלול שפתם שאז בהכרח יהיו נפרדים וכל
 אחד יבקש לו מקום, וזה שאמר הכתוב ומשם
 הפילס ח' על פני כל הארץ, וזה הוא עד נאמן
 לפירושו (מ"ב) שכוונת ח' שיכיו ממלאים כל העולם
 וצוה נעשה שלש העולם ישוץ לסיבה נודעת לו
 יתברך שמו, ויש צוה סוד כידוע ליודעי חן וכמעט
 יכיה דומה למקלן צנטיעות ומפנים השפעה
 ממקום למקום, ורבותיו זכרונם לברכה דרשו
 דרשות הרבה ואין המקרא יולא מידי פשוטו:

כמעט יצוא העוטה לטעות צוה (מ"ב), ועוד מה הוא
 כוונת הכתוב שכתב לנו ענין ציון העיר צפרטים
 המגונים (מ"ב), והלא אמרו רז"ל (סוטה מ"ד) כי
 מרזון ח' היה שיחעסקו צביון העולם, ואפשר כי
 להיות שכאשר צרה הקצ"ה עולמו צרואו שיכיה
 שלש ישוץ שלש מדבר (רש"י ישעי' מ' י"ב) ותמלא
 חן היום כמה מקומות של ישוץ שאם הסמוך אותם
 אחת אל אחת לא יכיה אפילו חלק ממאה בשליש
 ישוץ הנזכר ויכיה הכל מדבר (מ"ב). אלא להיות
 שהעירות והכרכים צין עיר לעיר חלק קרוב וצני
 העולם עוצרים ושבים מזו לזו צוה יחשב הכל צין
 העירות צין מה צציוניהם ישוץ וצבירוף הכל תמלא
 שלש ישוץ, ולזה נאמר היתה כל הארץ שפה אחת
 ודברים אחדים ראו שיכיו כולם מקובלים צמקום
 אחד ולא יתפזרו חנה ואנה ושיכיה מקום אחד
 ישוץ דוקא ולזה צנו העיר להם פירוש עיר אחת
 לכולם ולחשפת שמה יתפזרו צאורך העולם וילך

אור בהיר

קמא) שאם לא יפילס ח' יכולים לעשות מה שרצוים. קמא) באומרו חן החילם וגו' לא יצא וגו' חנו וגו'. קמא) ואם קן
 האין מקיים כונת הכרעה. וע"י תירך לא מנעיה החללים שוקים והחונות צמקום העיר שנחשבים ישוץ, אלא אפילו שדות וברמים
 שצין עיר לעיר מאחר שהעירות קרובות זו לזו ואין שם מדבר מרוב נחשד לישוץ. קמא) שכלאורה למה להפץ אותם, אם הכוונה
 שיחדלו לבנות די נמה שנעלה שפתם. ומה גם שאמר על פני כל הארץ, ולא די לומר ומשם החילם ח'.

לקמ בהיר

רש"י

(ז) פי' איש אל רעהו לאו דוקא יחיד אל יחיד מצירו, שראינו
 מסוף הענין שאמר לא ישמעו איש שפת רעהו, הרי שאומה
 לאומה שיך לקרואו איש אל רעהו (ג"א), ומה שאמר
 מצרים לבוש וכו' נקטו למשל (רא"ם), ומה שחשב רש"י
 דוקא בני חם, שחולין הקלקלה במקולקל, ונפרט נמרוד
 שהיה מבני חם, ורק אח"כ נתפסו בני חם ויפת
 (נח"י): (ח) וכבר פירש רבינו (ל"ח ט"ז) שגם הכנה
 לשון נחמיה היא, כלומר מני דעתך (רא"ם), לכן חזר עליו
 עוד הפעם "הנה הזמינו", לומר שלא רק הענין הוא כן
 אלא גם הלשון הנה פירושו הזמנה, או אפשר שהכוונה שאין
 זו נזוי כמו הב' שא"כ היל"ל הנה שהלא לביים מדבר, אלא
 הוא שם דבר ופירושו שרץ לעשות הכנה (ב"ב): (ט)
 חבנים מה שחבנים מן הסלע שצברים, לבנים עושים מטיט
 ומייבשין אותם בחמה או בכבשן: (י) כשנאדרים לבנים זו
 על גב זו ועשה מהם קיר טחין אותו צטיט לבדקן זה בזה
 שלא יתפרדו, חנה הטיט נקרא חמר, אבל חמר אינו שם
 דבר אלא פועל, כלומר החמר היה להם לעות
 (סד"ז): (יא) חיקן בזה הלשון פן נפוך שנתראה נפוך

(ג) איש אל רעהו. אומה לאומה", מצרים לכוש
 (ב"ח), וכוש לפוט, ופוט לכנען (מח"ס): הבד. הזמינו
 עלמכם, כל הבה לשון הזמנה הוא", שמכניס עלמן
 ומתחברים למלאכה או לעלח או למשא, הבה
 הזמינו, אפרקליו"ד צלע": לבנים. שאין חבנים
 צבצבל", שהיא צקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין
 הלבנים שקורין עוול"ש שורפים אותם צכבשן:
 לחמר. לעות הקיר": (ד) פן נפוצ. שלא יבא*
 עלינו שום מכה להפילנו מכאן": (ה) וירד ח'
 לראות. לא הולך לבק", אלא צא ללמד לדיונים
 שלא ירשיעו הנידון עד שיראו ויבינו, צמדדש ר'
 נתחומא: בני האדם. אלא בני מי שמה בני
 חמורים* וגמלים", אלא בני חם הראשון שכפה*
 את העובד ואמר (ג"י) האשש אשר נתח עמדי, חף
 אלו כפוי* בעובה למרוד צמי שהשפיעט עובד
 ומלטס מן המבול": (ב"ח): (ו) חן עם אחד. כל
 עובד זו יש עממן שעט אחד חס"י ושפה אחת

שינו טעמא דבירם חרס. טולמוס. מחזיק.

מעלמינו ומדעתינו, חנה אינו, שצין העיר והמגדל לא מעלה ולא מוריד לענין זה (רא"ם). ובהיות המגדל נוכל להלחם
 ולמנוע המכה מלגח, ואין זה טעם חדש ממה שפירשו למעלה בפירוש דברים אחדים (ג"א). והגירסא הנכונה יצא ציו"ד
 כלומר הקצ"ה לא יצא את המכה, אבל בחול"ם יצוא אינו נכון, כי חבנים מכה לשון נקבה היא וא"כ היל"ל חבוא
 (לברש): (יב) פי' ירידה לא שיך אללו יתברך, כי לא שיגורו משיגי הגוף, אלא ודאי פירושו שנתן דעתו ורצונו לראות,
 וא"כ לא הולך לך, והיה די לומר וירא ח' את המגדל, וע"י חרץ צבזה לא היה נשמע הלכה לדיונים (ג"א), ואלן אמר
 רש"י שלא ירשיעו הנידון, אבל צפ' וירא (י"ח כ"ח) אמר דיני נפשות, ופשוט הוא: (ג) ומיותר הוא, ונפרט האדם בה"א
 הידועה (מ"ל): (יד) פי' מלטס צמה שכבש מעיינו של נח ח"ק שנה, שאם היה נח מוליד צילדותו כבר היו כל הדורות
 הללו קיימים קודם המבול והיו נמחו ונאבדו (מ"ל): (טו) על פי רוב חבית חן או הנה משמשים להראות שדבר זה צא

מקום להחיק* את כלם ולא מלאו אלא שנער (ב"ח):
 שינו טעמא דבירם חרס. טולמוס. מחזיק.

דברים יח שפטים רכד

כַּמְנִי יָקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן: כָּכֹל אֲשֶׁר־שָׁאֲלָתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּחֲרֹב בַּיּוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אִסַּף לִשְׁמָע אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֶת־הָאִישׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אֲמוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי נְבִיאֵי אֲקִים לָהֶם מִקְרָב אֲחִיהֶם בְּמוֹךְ וְנִתְּתִי דְבָרִי בְּפִיו וְדִבַּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶנּוּ: וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמָע אֶל־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יְדַבֵּר

אונקלוס

מאחיה פותי יקים לך יהוה אלוקיך מנה הקבילון: ככר רי שאלתא מקרב: אלוקיך בחרב ביום הקהל דקהלא? מימר? לא אוסף למשמע ית קל מימרא דיי אלהי וית אשתא רבתא דרא לא אחוי עוד ולא אמות: ויאמר יי קי אוטיבו די מלי: ונביא אקים דהון מגו אחיהון בותה ואתן פתנמי נבואתי בפומיה וימלל עמהון ית קל די אפקדנה: ויהי נברא די לא יקבל דפתנמי די ימלל בשמי

לקט בהיר

מאחיה כמוני. כמו שאני מקרבך מאחיה יקים עכ"ל, חז"ל דרשו עו"ה (לא כן) לא תעשה כן לעסוק בצניעותי בהכלים ובמעשה חובבות, כי הלא (נמן לך ה' אלקיך) חורה הקדושה וע"י עסק החורה באמת ולשמה אמה מולא זה אור הגנוז שאדם מביט בו מסוף העולם ועד סופה, לזה דע את החמורה מי המרת זמי, ולפי כל האמור נתיישב הקושל שקודם אמר תמים חיה וגו' אל תחקור אחר העמידות בכלל ואח"כ כאלו חור בו ואמר נביא אקים וממנו תשאל: (לח) ר"ל אין פ"י כמוני במדות במעלות ובמדרגות, שהרי לא קם כמוהו, אלא מאחר שיהיה מקרבך מאחיה הוא כמוני ויקום לך תחתי להדריככם בדרך הישר ולשמע אלי, וכן מנביא לנביא כגון אחר שמואל הנביא אפילו לא יהיה גדול כשמואל יהיה כמוהו לקום תחתי (רא"ם):

אור החיים

רגליו, וכמו שדרשו ז"ל (שבת קנ"ו): בפסוק דרך יקראוהו לרגלו, ואומרו נביא אקים וגו' (בא להשיב סוף כל סוף כפי זה יהיו הגוים בהדרגה גדולה שידעו העמידות מה שאין כן ישראל, לזה אמר נביא אקים וגו', ואולי שכן הכין שאל כששאל בצעלת אוז (ש"א כ"ח"ט), כי לא חסר ה' לשאל אוז וידעונו אלא במקום שיקום נביא אצל זולת

אור בהיר

(ג) ולדרך זה מה הקשר. (ד) שלכאורה הוא היה זה שטיהר את הארץ מן המכשפות, ולמה אם כן שאל בעצמו מן צעלת אוז. (ה) ששמואל הנביא נתקן ואורים ותומים לא רצה להשיב לו. (ו) זה מעשה לפסוק, הם שאלו שלא ידבר ה' אליהם לא רצו א"כ נבואה. (ז) פ"י אש הארץ לדבר נבואה כל אל הנביא והוא יגיד לו נבואה. (ח) פ"י למה למשל היה כלל אשר

אונקלוס

אלוקיך: חמישי יד פי | הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אלמעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה אלהיך: נביא מקרבך מאחיה

דברים יח שפטים רכג

אלה: (לח) לשון הספרי: כשאתה חס חלקך עם ה' אלקיך עכ"ל, מזה משמע שכל מה שאמר רבינו עד כאן לא מן חייב תמים, ואח"כ אמר הכתוב תהיה עם ה' אלהיך" שהוא יהיה אלקיך א"כ אתה עמו ונתלמו: (לח) כן הוא הגירסא בדפוס הראשון, וכן היה לפני המפרשים הראשונים, ופירושו שרבינו מסרם את הכתוב במכוון גם אמר הקב"ה במקום ה' אלקיך שכל אשר הוא עם משמע לך לא כן נתן כאשר נתן לנעננים בעבור שהוא אלקיך, וזה אינו שהוא לא נתן הכישוף והקסם לשום בריה, אלא פירושו שמה שנתן לך לדעת עמידות לא נתנו לך כן בצופן שהגוים עושים (ד"ד), אצל אין זו אזהרה על הכישוף לומר לא נתן לך רשות לעשות כן, שהרי חייב נתן עבר הוא שנתן כבר ואם עמה הוא מזה למה אמר שכבר נתן (ג"א): (לח) זה פ"י פסוק הסמוך המתובר לכאן לא כן וגו' אלא נביא מקרבך וגו', והענין הוא שאם יאמר ישראל אמת שאין לנו צריכים לידע עמידות לתקן דבר מקודם שהנבטנו ע"י קישוף הנאסרה עלינו, לזה אמר שאקים לכם אצל סוף כל סוף הם הגוים במדרגה גבוה ממנו שהם יודעים עמידות על פסוק זה בלי פסוק הסמוך, חז"ל, שמה נביא ואורים ותומים (אה"ח), וכן הוא בספרי, אלא שהעמידו כל דרשתי על פסוק זה בלי פסוק הסמוך, חז"ל, שמה תאמר, להם יש כמה לשאל ולי אין לי ח"ל ואמה לא כן נתן לך ה' אלקיך, לך נמנה ואמה מנית דברי תורה וממעסק בצטולה

לקט בהיר

אלה: (לח) לשון הספרי: כשאתה חס חלקך עם ה' אלקיך עכ"ל, מזה משמע שכל מה שאמר רבינו עד כאן לא מן חייב תמים, ואח"כ אמר הכתוב תהיה עם ה' אלהיך" שהוא יהיה אלקיך א"כ אתה עמו ונתלמו: (לח) כן הוא הגירסא בדפוס הראשון, וכן היה לפני המפרשים הראשונים, ופירושו שרבינו מסרם את הכתוב במכוון גם אמר הקב"ה במקום ה' אלקיך שכל אשר הוא עם משמע לך לא כן נתן כאשר נתן לנעננים בעבור שהוא אלקיך, וזה אינו שהוא לא נתן הכישוף והקסם לשום בריה, אלא פירושו שמה שנתן לך לדעת עמידות לא נתנו לך כן בצופן שהגוים עושים (ד"ד), אצל אין זו אזהרה על הכישוף לומר לא נתן לך רשות לעשות כן, שהרי חייב נתן עבר הוא שנתן כבר ואם עמה הוא מזה למה אמר שכבר נתן (ג"א): (לח) זה פ"י פסוק הסמוך המתובר לכאן לא כן וגו' אלא נביא מקרבך וגו', והענין הוא שאם יאמר ישראל אמת שאין לנו צריכים לידע עמידות לתקן דבר מקודם שהנבטנו ע"י קישוף הנאסרה עלינו, לזה אמר שאקים לכם אצל סוף כל סוף הם הגוים במדרגה גבוה ממנו שהם יודעים עמידות על פסוק זה בלי פסוק הסמוך, חז"ל, שמה נביא ואורים ותומים (אה"ח), וכן הוא בספרי, אלא שהעמידו כל דרשתי על פסוק זה בלי פסוק הסמוך, חז"ל, שמה תאמר, להם יש כמה לשאל ולי אין לי ח"ל ואמה לא כן נתן לך ה' אלקיך, לך נמנה ואמה מנית דברי תורה וממעסק בצטולה

אור החיים

יג. תמים תהיה עם ה' (י"ג) פירוש לפי שזו עליו בסמוך לכל יעוץ ויכסף ולכל ישאל בצדו וגו' אמר תמים וגו', פירוש כלום עוים כל הדברים הוא לדעת העמידות ולהתנהג על אשר יורו ולחקן החסרון כאשר יוכל עשות, אם תהיה עם ה' תמים תהיה לא יחסר לך דבר ואין מה שיגיד המזל עליך תחקיים לרעה, וזה לך האות אברהם שכתב לך לפני ה' הגם שהראה המזל עליו שלא יוליד נתהפך וילד (שבת קנ"ו), וכפי זה חייב תהיה נמשכת למעלה ולמטה על זה הדרך תמים

אור בהיר

(ב) אינו ידוע כוונת תמים מה מלה זוה, אם כפירוש רש"י ו"ל אל תחקור אחר העמידות, ממ"ז אם בדרך הישר, אדרבה אמה חסם הרואה את הטל, אם בדרך איסור הלא כבר טה עליו צפרעות. (ג) המילוק שכן צ' הדרכים נראה לי שלפי דרך הא' כן פירושו, תמים תהיה בני מיי ומוזי אם תהיה עם ה', ופי' אלקיך בפשוטו, כלומר, שתעבדו באמת, ולפי דרך הב' כן פירושו, תמים תהיה בני מיי ומוזי כשאתה עם אלקיך ולא עם המזל, ופי' אלקיך שופע שלך, ולפי"ו חסר מן הכ' שזאת תהיה בתנאי שתעבדו באמת, והוא מוכן מאליו, ומה שהקדים לומר שחייב תהיה נמשכת למעלה ולמטה הוא שייך לבי הדרכים. (ד) הלא כבר אמר את כוונות הגוים וגו' ובגלל וגו'. (ה) היל"ל ואמה לא תעשה כן.

ושנואה המחלקת 'דברים אחרים' מעשה דור המבול
 נתפרש אבל מעשה דור הפלגה לא נתפרש. דבר אחר
 'דברים אחרים' שאמרו דברים חדים אמרו אחת לאלף
 ותנ"ו שנה הרקיע מתמוטט בואו ונעשה סמוכות אחד
 מן הצפון ואחד מן הדרום ואחד מן המערב וזה שקאן
 סומכו מן המזרח הדא הוא דכתיב ויהי כל הארץ שפה
 אחת ודברים אחרים.

ז. (ב) ויהי פנסעם מקדם נסעו מן מדינתא למיזל →
 למדינתא אמר רבי אלעזר פ"ר שמעון הסייעו עצמן
 מקדמונו של עולם אמרו אי אפשר לנו לא כו ולא
 באלהותו.

עונותיהם. הא — הרי — למדת: גדול השלום ושנואה המחלוקת, והוה שדרש כאן למעלה
 — "ודברים אחרים" — אחרים, סגורים ומכוסים (ועיי'ש לעיל בתחילת הסימן), וכלומר —
 מעשה דור המבול נתפרש — במקראות הכתוב, מה היה חטאם (ועיי'ש ע"ה) — אבל מעשה
 דור הפלגה לא נתפרש — והדברים סגורים וסתומים בדמים בלבד, ומסיבה אחרת זו, שאנשי
 דור המבול חטאו בעבירות שבין אדם לחבירו ולכן גילה הכתוב את עונם וביזה אותם, ואנשי דור
 הפלגה לא חטאו אלא בין אדם למקום, וכינם לבין עצמם אהבו זה את זה על כן לא ביזה אותם הכתוב
 לגלות את קלונם כמה חטאו (וד"ל אות י"א). דבר אחר — וכאשר נדרש למעלה (בראש הסימן,
 עיי'ש): "ודברים אחרים" — שאמרו דברים — קשים, "אחרים" — חדים —
 ועוקצניים. על הקב"ה, אמרו: "אחת לאלף ושש מאות וחמשים ושש שנה הרקיע מתמוטט —
 מעצמו, בדרך טבע, ובסדר מחזורי, ואז בא מבול, כמו שהיה במבול "הראשון", שהוא היה בשנת אלף
 ותנ"ו לבריאת העולם, ואין כאן, ח"ו, יד ה' על חטאי הדור, אלא דבר העתיד לבוא במחזור טבעי, על
 כן — בואו ונעשה סמוכות — אחד מן הצפון, ואחד מן הדרום, ואחד
 מן המערב, וזה — הראשון מארבעת העמודים — שכאן — יבנה "בארץ שער", כאמור כאן
 בפרשה, הוא יהיה העמוד לרקיע שיהיה — סומכו מן המזרח, ואחר שיהיה זה יבנו שאר שלשת
 המגדלים לסמוך הרקיע מהתמוטטות שעלולה להיות בעבור א. תנ"ו שנה מהמבול "הראשון", שלא
 יהיה אז מבול "שני", הדא הוא דכתיב — והוה שאמר הכתוב: "ויהי כל הארץ שפה אחת
 ודברים אחרים" — שמדו בה' ברכים חדים, ומפני שהיו ביניהם כדעה אחת לא אבדו, אלא
 נפצו בעולם ונתפלגו (ועיי' ד"מ).

ז. "ויהי בנסעם מקדם, וימצאו בקעה בארץ שער וישבו שם" — בנסעם מקדם" — בנסעם
 מן המזרח, והרי גם אותה "בקעה בארץ שער" — היא בכלל, כאמור בפרשה, שהגיעו אליה, גם היא
 במזרח (כסוף הסימן הקודם) ואמר הכתוב — נסעו מן מדינתא למיזל למדינתא — נסעו
 ממזרח ללכת ולהגיע למזרח?! (ועיי' הערות), אלא — אמר רבי אלעזר ב"ר שמעון: דרוש
 "בנסעם מקדם" — הסייעו עצמן מקדמונו של עולם — מן הקב"ה שהוא הקדמון לכל
 הנבראים, והוא נקרא (וברבים לו כו): "אלהי קדם", אמרו: "אי אפשר לנו, אין
 דעונונו — לא כו ולא באלהותו", לא בטובתו ולא בעול מלכותו, לא לעבדו ולא להכיר במלכותו.

התחתונים אלא בואו ונעשה לנו מגדל ונעשה עבודת
 כוכבים בראשו ונתן חרב בידה ותהי נראית כאלו עושה
 עמו מלחמה אותן של דור המבול לא נשתירה מהן
 פליטה ואלו של דור הפלגה נשתירה מהם פליטה אלא
 דור המבול על ידי שהיו שטופים בגזל שנאמר (שם כ"ד, ב)
 'גבולת ושיגו עדר גזלו וירעו' לפיכך לא נשתיר מהן
 פליטה אבל אלו על ידי שהיו אזהבים זה את זה שנאמר
 ויהי כל הארץ שפה אחת לפיכך נשתירה מהן פליטה
 רבי אומר גדול השלום שאפלו ישראל עובדים עבודת
 כוכבים ושלום ביניהם אמר המקום פביכול אני יכול
 לשלט בהן פיון ששלום ביניהם שנאמר (הושע ה' ז') 'חבור
 עצמים אפרים הנח לו' אבל משנחלקו מה הוא אומר (שם
 י. ב) 'חלק לבם עתה יאשמו' הא למדת גדול השלום

שיבחו — לו את — השמים — העליונים — למושב לו, וליתן לנו את התחתונים —
 לשבת בהם, אלא בואו ונעשה לנו מגדל, ונעשה — דמות, של — עבודת כוכבים
 בראשו, ונתן חרב בידה ותהי נראית כאלו עושה עמו מלחמה" — לומר ולומר שמורדים
 על מלכותו (נפית לעיל ועיי'ש), או שהמנהיגים השכו בכך להטעות את התמוך הנבחר מדעת שאילים
 לוחם נגדו, עיי'ש, הדי שמרדו במלכותו של הקב"ה אפילו בשמים מן שבתו, כאמר למלך: "צא
 מכית מלכותך!" ולמה — אותן — האנשים — של דור המבול, שחטאו, לא נשתירה מהן
 פליטה, וכולם אבדו במבול, חוץ מנה ובניהו שלא חטאו, ואלו — האנשים החוטאים — של דור
 הפלגה נשתירה מהם פליטה, ולא אבדו, אלא נפצו בארץ בלבד? אלא, דור המבול, על
 ידי שהיו שטופים — ושקועים — בגזל, שנאמר — עליהם באוב (נפ"ס): "גבולות ושיגו,
 עדר גזלו וירעו" — השיגו והזינו גבולות שדות לתוך של שכניהם, ועדרי צאן גזלו והצו לעצמם,
 שהן עבירות שבין אדם לחבירו — לפיכך לא נשתיר מהן פליטה, "מתוך ששואין זה את זה
 אבדו הקב"ה מן העולם הזה, ומן העולם הבא" (אדר"ב, עיי'ש), אבל אלו — אנשי דור הפלגה —
 על ידי שהיו אזהבים זה את זה, שנאמר — כאן: "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים
 אחרים" — וכאשר נתבאר כאן שהיו כדעה ודעה אחת — לפיכך נשתירה מהן פליטה.

וכאשר — רבי אומר: גדול השלום, שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים, ושלום
 ביניהם, אמר המקום: "כביכול — כאילו אפשר להיות כך — איני יכול לשלוט בהן —
 "אין מדת הדין נועת בהן" (תנחומא צו שם; ועיי' במ"ר י"א, ז). כיון ששלום ביניהם, "יעשוין
 חבורה אחת" (תנחומא שם), שנאמר: "חבור עצבים אפרים, הנח לרו" — ופשוט: ישראל מחובר
 אל אליליו, והנח לו מלהוכיחו על כך, שלא חועיל לו החוכמה, הנח לרו" — אפילו אם ישראל עובד
 אלילים, אבל הוא מחובר לחבורה אחת, הנח לו מלהענישו, אבל משנחלקו — ביניהם, לחבורות
 מריבות אלו עם אלו — מה הוא אומר: "חלק לבם, עתה יאשמו" — ופשוט: חלק לבם
 ונפרד מה, עתה יעשו על עונם, ודרוש: אם חלק לבם במריבות אלו על אלו, עתה יעשו על

מסורת המדרש
 אבל אלו ארזי מ"ב-ז.
 גדול השלום ספרי נשא
 מ"ב, ר"א-פ"ט.
 כמ"ד פ"א-ז. תנחומא
 צו-ז שופטים-י"ח, תנ"י
 צו-י י"ח כן סב נשא
 חשיא הושע שם. וזוהר
 ח"א ע"ה.

דרשות הדרוש הראשון הר"ן

זר מאוד ודבר בטל, והוא מורה⁴¹ על דבר אמיתי מסכים למציאות*, והוא: כי בתחילה אמר, כי תועלת השניים גדולה מאוד כשישתדל כל אחד במועיל לחבירו*⁴², והוא אומר: "אשר יש להם שכר טוב בעמלם כי אם יפולו האחד יקים את חבירו"⁴³, אחר אמר, שאין צריך לומר שיקבל כל אחד תועלת בהשתדל חבירו בתועלתו ותקנתו, כי גם אם לא ישתדל בזה יקבל תועלת, והמשיל זה מהמוחש, שאין ספק אשר גם כי ישכבו שניים ואין אחד משתדל להועיל חבירו, מצד שכונתם וקורבתם לבד יקבל כל אחד תועלת, עד שיצמח ויפרח⁴⁴ בו החום הטבעי*, כאשר נודע* שיתחזק* בקורבת איש אחר מצד האותות* והידמות אליו, והנה זה מצד קורבת החבורה לבד, לא מצד פועל* והשתדלות, כן כאשר ימצאו שני רעים נאמנים, גם כי ינחו וישקומו יחם לכל אחד מהם וינוח לבדו מצד קורבת חבירו אליו, עד שיימנעו מהזיק לו כי יידעו⁴⁵ בשער עזרתו*⁴⁶.

הנה אם כן, בפעולות הטבעיות* ובמעשים האנושיים* נתאמת שכל דבר יתחזק וייכפל בהצטרף אליו דומהו. וראוי שיהיה זה גם כן בדברים הגרועים והחסרים, שתתחזק התכונה הרעה ההיא בהיכפלים. וזה אמת גמור, אבל על

א נוסף: "גדול מאד אף אם לא ישתדל כל אחד בתועלת חבירו". 41 "והוא מורה" — בכ"י ט: "ואמנם הוא מורה"; בכ"י נ: "ואמרו ולאחד איך יחם מורה"; בנדי: "ואמנם הורה". 42 "במועיל לחבירו" — בנדי: "להועיל לחבירו". 43 קהלת שם ט-י. 44 "ויפרח" — בכ"י א ב ט: "ויפרח"; בכ"י מ: "עד שיפרח". 45 "כי יידעו" — בכ"י ב: "כי יראה", ובלשון הכתוב שבהע' הבאה. 46 ע"פ איוב לא כא: "אם הניפותי על יתום ירי כי אראה בשער עזרתי".

בארות משה

תועלת. ופשוטו של זה זר מאוד ודבר בטל, והוא מורה על דבר אמיתי מסכים למציאות. אין כוונת הכתוב הזה לפשוטו, אלא למשל בלבד. כלומר: אין כוונת הכתוב לתת טעם למעלת החברה שעל ידה יחם לשניהם, כי זה אינו חשוב כל כך, ואין זו תועלת כל כך גדולה לשבח מחמתה את מעלת החברה, אלא הוא משל לתועלת הבאה מן החברה אף בלא השתדלות, כמו שהוא מבאר והולך. במועיל לחבירו. בעשיית דברים המועילים לחבירו. עד שיצמח ויפרח בו החום הטבעי. כלומר: מה שאמר שלמה "ואם ישכבו שניים וחם להם", אין הכוונה שאחד עושה פעולה לחמם את השני, אלא שהקירבה גורמת להתחזקות החום הטבעי הקיים בכל גוף. כאשר נודע. כמו שנודע. שיתחזק. החום הטבעי. האותות. התאמת. מלשון "נאות". לא מצד פועל. לא ע"י מעשה כל שהוא. עד שיימנעו מהזיק לו כי יידעו בשער עזרתו. אם ירצה אי מי להזיק לאחד מהם, יימנע מלעשות זאת בידעו שיש לו חבר שבוודאי יבוא לעזרתו. בפעולות הטבעיות. חום הגוף הטבעי שמתחזק בהתקרב איש לרעהו. ובמעשים האנושיים. השקט

דרשות הדרוש הראשון הר"ן יא

צד אחד מיוחד, והוא: שיהיה החיסרון ההוא דבר אחד מסכים בכלום*. ועל צד המשל⁴⁷: אם תימצא באחד תכונת הכליות*, והיא תכונה רעה, בהצטרף אליו בעל אותה התכונה הרעה בעצמה, תיכפל ותתחזק התכונה ההיא לרוע*, אמנם, אם יהיה מקובץ* אחד מאנשים יש להם בעצמם פחיתות הכליות ואנשים יש להם בעצמם פחיתות פיזור גדול מממון*, פעולות זה המורכב בכללו יהיו יותר שלימות מפעולות פרט אחד מפרטיו*. כאשר נאמר* כיסודות דרך משל, כי לו יימצא יסוד אחד אשר לו אותו חיסרון בעצמו שיש ליסוד הארץ, כאשר יצטרף אליו, יגדל אותו החיסרון כלי ספק. ומפני זה אמרו ב"סנתדרין"⁴⁸: "כינום לצדיקים טוב להם וטוב לעולם, פיזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם", והוא, מצד שהם* מסכימים על תכונות רעות*, אשר בהתקבצם תתחזק התכונה ההיא, ובהתפורם תחלש ותחסר, עד שראינו יעקב אבינו ע"ה מאשר ראה שני בניו* והם צדיקים, עם כל זה, בהיותם מסכימים על תכונה אחת בלתי נאותה בעיניו, אמר: "אחלקם בייעקב ואפיצם בישראל"⁴⁹.

וזה⁵⁰ היה ענין דור הפלגה ועונשם שהניחו אותנו המפרשים בו באפילה*, עד שכמעט נגששה כעוורים קיר*⁵¹, כי אלה האנשים מה עשו⁵², מה פשעם

47 מובא ב"דרשות מהר"י מינץ", הדרוש התשיעי. 48 עא ב. 49 בראשית מט ז. 50 השוה "פירוש הר"ן על התורה" בראשית יא א. 51 ע"פ ישעיה נט י. 52 ע"פ ש"ב כד ז: "ואלה

בארות משה

הנפשי ומנוחת הלב שיש לשני ריעים אוהבים. שיהיה החיסרון ההוא דבר אחד מסכים בכלום. שאותו חיסרון יהיה בכל הפרטים המרכיבים את הכלל. כליות. קמצנות. תיכפל ותתחזק התכונה ההיא לרוע. חבורה של אנשים שכל אחד מהם קמצן תהיה עוד יותר קמצנית. מקובץ. קבוצה. מאנשים יש להם בעצמם פחיתות הכליות ואנשים יש להם בעצמם פחיתות פיזור גדול מממון. קבוצת אנשים המורכבת מקמצנים ומפורנים. כלומר: לכלום יש חיסרון, אבל לא חיסרון זהה. פעולות זה המורכב בכללו יהיו יותר שלימות מפעולות פרט אחד מפרטיו. כשהקמצן מנחל את ענייני ממונו בעצמו לא יתן מממונו לעניים כלום, והפורן יפור יותר מידי. קבוצת אנשים המורכבת מקמצנים ומפורנים תנחל את ענייני ממונה בצורה מאוזנת. כאשר נאמר. כמו שנאמר. שהם. הרשעים. מסכימים על תכונות רעות. יש לכלום אותן תכונות רעות. שני בניו. שמעון ולוי. אחלקם בייעקב ואפיצם בישראל. מכיוון שהיתה לשניהם אותה תכונה בלתי ראויה, הפרידם יעקב זה מזה לכל תגבר התכונה הבלתי נאותה בהיותם ביחד. שהניחו אותנו המפרשים בו באפילה. המפרשים הניחו אותנו בעניין זה באפילה, כאי בהירות. עד שכמעט נגששה כעוורים קיר. אנו כמעט כמו עוורים

ג דרשות הדרוש הראשון הר"ן יג

אחת לכולם וזה החילם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות⁶⁶, והנה הפסוק הזה מורה בפירוש כי היה⁶⁷ העונש מדאגה מדבר⁶⁸ שאפשר שיתחדש⁶⁹.

וכל אלה הדברים משימים המשכיל במכוכה וצריכים ביאור, והוא* נמשך ונוסד על השורש שאמרנו⁷⁰, כי חברת הרשעים ואסיפתם דבר מזיק הן בעת השתדלותם בפעולת רעתם או לא ישתדלו בה, כאשר חברת הטובים* דבר מועיל הן בעת השתדלותם או בעת שינוחיו, כאשר נרמז* באומרנו: גם אם ישכבו שניים וחם להם⁷¹. וזה היה עניין דור הפלגה, כי אין ספק, כי בעת ההיא היו כל בני העולם נוסדים⁷² על אמונות נוכריות⁷³, ואשר הסכימו בו כולם הוא עניין עבודה זרה, מלבד⁷⁴ סגולות* ואנשים מועמים אשר טעמו וראו אורו של עולם כי טוב*⁷⁵, והם גם הם, לא היה סיפק בידם* לקרוא בני האדם לעבוד את ה' שכם אחד⁷⁶, מיראתם העמים אשר היו בארצותם מושלים עליהם, עד שהראשון שהתחיל זה, והוא אברהם, קרה לו מה שקרה עם נמרוד⁷⁷ עד שהוצרך לעזוב ארצו וללכת אל ארץ אחרת⁷⁸. ואין ספק, שאותם צדיקים שהיו יחידים בדורות ההם, היה להם חילוק האומות והממשלות לטוב ולתועלת, כי כאשר

מלחמה⁶⁶. בראשית יא ו. 67 "כי היה" — בכ"י אש ט: "כי לא היה העונש על מה שכבר עשו אבל היה". 68 ע"פ יהושע כב כד. 69 "ואם כבר הסכימו לכפור בעיקר כבר היתה רעה מופלגת אין צורך לצרף אליה מה שימשך עוד" — "פירוש הר"ן על התורה" שם. 70 לכל העניין השוה "פירוש הר"ן על התורה" שם. אך לפי המבואר שם החשב מהתפשטות אמונתם לא היה כמבואר כאן מחמת כינוס הרשעים כולם לאגודה אחת, אלא מחמת היות מלך אחד על כולם. וראה "אברבנאל" שם שהביא את פירוש רבינו (מתוך "פירוש הר"ן על התורה", אף שאת קושיותיו לקח מכאן) והרבה להקשות עליו. 71 קהלת ד יא, ולפי פירושו לעיל עמ' י. 72 "נוטרים" — בכ"י א: "מסכימים". 73 "נוכריות" — בנר: "נפסדות". 74 בכ"י ב נוסף עה"ג: "יחיד". 75 ע"פ תהלים לד ט: "טעמו וראו כי טוב ה'". 76 ע"פ צפניה ג ט. 77 שהשליכו לכבשן האש אחרי ששבר את פסילי תרח אביו כמבואר בבראשית רבה לח יג. 78 כפירוש הרמב"ן בבראשית יא כח וכן הוא ב"פירוש הר"ן על התורה" שם, שתחילת יציאתו של אברהם מאור כשדים

בארות משה

והוא הביאור. כאשר חברת הטובים. כמו שחברת הטובים. כי חברת הרשעים ואסיפתם דבר מזיק הן בעת השתדלותם בפעולת רעתם או לא ישתדלו בה, כאשר חברת הטובים דבר מועיל הן בעת השתדלותם או בעת שינוחו. חברת הרשעים היא דבר מזיק בין אם הם משתדלים לעשות רע בין אם אינם משתדלים, כמו שחבורת הצדיקים היא דבר מועיל בכל אופן כמו שנתבאר למעלה. כאשר נרמז. כמו שנרמז. סגולות. יחידי סגולה. אשר טעמו וראו אורו של עולם כי טוב. ראו אור האמת. לא היה סיפק בידם. לא היו יכולים.

ב דרשות הדרוש הראשון הר"ן יב

ומה חטאתם⁵³. אם רצו⁵⁴ להיות כאיש אחד חברים⁵⁵, היה ראוי להיות להם בזה שכר טוב⁵⁶, כי ראינו הכתובים כולם נוטים⁵⁷ אל זה הדרך*, עד שאמרו⁵⁸ שאפילו עובדי עבודה זרה כל זמן שהשלוט ביניהם אין מידת הדין מתוחה כנגדם. והסמיכו⁵⁹ זה אל פסוק: "חבור עצבים אפרים הנח לר"⁶⁰. ועם⁶¹ היות שבאו בטעם עונשם של אלו מדרשים*, אינם מסכימים לפשטו של מקרא, כי לדברי מי שאומר שהיתה הסכמתם לעלות לרקיע⁶², הוא מן התימה: איך הסכימו כל בני העולם בשמות כזה⁶³, ולו חשכו ראותם* ועוורו עיני שכלם, היה ראוי להיות פתיותם מציל אותם מן העונש*, וכיוצא בזה — "יושב בשמים ישחק ה' ילענ למו"⁶⁴. ועוד, כי אילו פשטו יד בעיקר*, איך הספיק עונשם להפיץ אותם לבד*⁶⁵. ועוד, כי מפשט הפרשה ייראה כי לא היה עונשם על מה שעשו כבר, אבל* על מה שהיה אפשר להימשך ממעשיהם, והוא אומרנו: "הן עם אחד ושפה

הצאן מה עשו". 53 ע"פ בראשית לא לו. 54 "אם רצו" — בכ"י א: "בעבור אשר רצו". 55 ע"פ שופטים כ יא. 56 ע"פ קהלת ד ט. 57 "נוטים" — בכ"י א ט מ נ ובד: "מיישרים". 58 ספרי במדבר (פר' נשא) פסקא מב; בראשית רבה לח ו; תנחומא צו ו שופטים יח. 59 "ההסמיכו" — ע"פ הנר. בכ"י בטעות: "ההסכימו". וראה הע' 93 בדרוש השני הע' 122 בדרוש השביעי והע' 182 ו-185 בדרוש השלושה עשר. 60 הושע ד יז. 61 השוה "אברבנאל" בראשית יא א. ודבריו לקחים מכאן. 62 ב"אברבנאל" שם: "לעלות לרקיע ולהלחם ברוכב שמים", אך לא מצאתי בדברי חז"ל שיטה כזו. וכנראה כוונתו כמו ב"פירוש הר"ן על התורה" שם: "וכן מה שבא במדרשות שרצו לעשות סמוכות ברקיע" וכו'. וחדש זה בבראשית רבה לח ו ובתנחומא פר' נח יט. 63 "כי אם היו רשעים לא היו שוטים" — "פירוש הר"ן על התורה". איך הסכימו כל בני עולם בשמות ודבר נמנע כזה, והנה היו ביניהם נח ושם ועבר וגם אברהם משכילי עם והמה חכמים מחוכמים" — "אברבנאל" שם. 64 תהלים ב ד. 65 "שאם היה שכפרו בעיקר על צד מה שיבואו בה פשטי המדרשות איך היה עונשם כשהפיץ אותם לבד, וכבר היה ראוי שיכס מכה רבה כפי רשעתם" — "פירוש הר"ן על התורה" שם. והכוונה לדברי חז"ל בבראשית רבה לח ו שהיה חטאם שאמרו: "בואו ונעשה לנו מגדל ונעשה עבודת כוכבים כראשו וניתן חרב בידה ותהא נראית כאילו עושה עימו

בארות משה

שמגששים למצוא קיר ואינם מוצאים. כלומר: הפרשה מאוד שתומה ובלתי מובנת. נוטים אל זה הדרך. שההתחברות היא מעלה. חבור עצבים אפרים הנח לו. אף אם הם עובדים לעצבים, אם הם חברים הנח להם. ועם היות שבאו בטעם עונשם של אלו מדרשים. אף שנכמה מדרשים נתבאר טעם עונשם. ראותם. עיניהם. ראה שבת קנב א: "והחשכו הראות בארובות" (קהלת יב ג) — אלו עיניהם. ולו חשכו ראותם ועוורו עיני שכלם, היה ראוי להיות פתיותם מציל אותם מן העונש. ואם נאמר שאמנם היו שוטים, היה ראוי שיינצלו מן העונש, הואיל ומעשיהם נובעים משמות ולא מרשעות. ועוד, כי אילו פשטו יד בעיקר. נראה כוונתו: ואם נאמר כדברי מי שאומר שנתכוונו לכפור בה' (ראה הע' 65). איך הספיק עונשם להפיץ אותם לבד. איך היה מספיק רק העונש הזה. אבל. אלא.

ומורא, ושיהיה נראה מרחוק*⁸⁹. והנה אלה האנשים בעת ההיא לא חטאו בלבד במעשה ולא במחשבה*, אבל ה' יתברך שהוא צופה ומכימ למרחוק, ירד למה שיימשך מקיבוץ האנשים הרעים, והוא אומר: "ירד ה' לראות את העיר" וגו'⁹⁰, כלומר י: ירד והשגיח למה שיימשך ממנו*, ואם לעת עתה אין רע, אמנם הכינים היה רע להם ורע לעולם*. והוא: שכולם היו מסכימים על עבודה זרה, והבקעה החיא גם כן אשר כחרו להם היה ארץ שנער, היה⁹² ראשה ומלכה נמרוד⁹³ אשר היה ראש לעבודה זרה⁹⁴, עד שהציק לאברהם אבינו ע"ה בחלקו עליה* כמו שנודע⁹⁵, לכן אמר: "הן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החילם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות", כלומר: אם יימשך זה⁹⁶, לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות* בעת הראשון* ולא יכלו, עתה לא יימנע מהם, כי אין ספק שהדורות ההם היו משתדלים לרומם עבודה זרה שלהם ולהשכיח שמו של הקב"ה, ולא עלה בידם מפני חילוק הממשלות והארצות*, כי היה לעובדי ה' יתברך מפלט*, מה שלא יהיה כן אם תימשך הסכמתם*, כי כאשר ברח

89 "ולבנות מגדל מופלג הגובה כראוי למגדל ארון כל הארץ כדי שיהיה המגדל ההוא מופלג בגובה לאות ולעד כי אשר יושבי תבל משועבדים שם" — "פירוש הר"ן על התורה" שם. 90 בראשית יא ה. 91 השוה "פירוש הר"ן על התורה" שם (עמ' קמז). 92 "היה" — בכ"י ט: "שהיה". 93 בראשית י י: "ותהי ראשית ממלכתו בכל וארץ ואכד וכלנה בארץ שנער". 94 עירובין נג א: "ולמה נקרא שמו נמרוד — שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו". 95 ראה לעיל הע' 77. 96 בכ"י ט ט נ ט והגד' נוסף כאן: "הנה כל העולם בהסכמה אחת, ואם לעת עתה אין במעשיהם נזק, זה החילם לעשות, אבל אם יימשך", ונראה שלפי נוסחא זו המלים "אם יימשך זה"

בארות משה

פחד ומורא, ושיהיה נראה מרחוק. בבניית מגדל גבוה שתי מעלות: האחת — שעצם הגובה מפחיד, והשנייה — שיהיה נראה מרחוק. לא חטאו בדבר במעשה ולא במחשבה. כי באמת לא נתכוונו לכפור בה' ולהילחם בו, אלא רק להיות לחבורה אחת. ירד והשגיח למה שיימשך ממנו. לא ירידה למקום, אלא ירידה לעניין לראות מה ייצא מזה. ואם לעת עתה אין רע, אמנם הכינים היה רע להם ורע לעולם. אע"פ שהם לא התכנסו לשם עשיית רע, מכל מקום ייצא מן הכינוס דבר רע להם ולעולם, משום שכל המתכנסים היו רעים בעצמם, וכינוס וחיבור של ציבור שכולו רע הרי הוא עוד גורם רע. בחלקו עליה. כשחלק אברהם על העבודה זרה שלו. כל אשר יזמו לעשות. היינו: לרומם שם עבודה זרה, כמו שהוא מפרש והולך. בעת הראשון. לפני שהתחברו לחבורה אחת. ולא עלה בידם מפני חילוק הממשלות והארצות. כנ"ל שעד אותה עת לא היתה הארץ שפה אחת. כי היה לעובדי ה' יתברך מפלט. מפני חילוק הממשלות והפרדות יכלו עובדי ה' תמיד להימלט מארץ לארץ כמו שנתבאר. אם תימשך הסכמתם. אם תהיה הסכמה

תצר להם האמונה⁷⁹ באיזה מלכות ישוטטו אל ארץ אחרת שיוכלו שם לעבוד ה' יתברך כרצונם, כאשר קורה לנו* בגלותנו היום⁸⁰, כי כאשר נתחדש שמד בארץ ישמעאל* נסו פליטיהם אל ארץ אדום*, ומאדום לישמעאל*, וזה אצלנו מחיה מעט (בעבודתינו) [בעבודתנו]⁸¹. ובעת ההיא — היתה כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים⁸², והסכימו להיות לעולם כולו ראש אחד מנהיג ומושל, ושלא יהיו נפוצים ונחלקים בממשלותם⁸³, ולזה כחרו בקעה אשר מצאו להם רחבת ידיים⁸⁴, שאין ספק שרוב בני אדם יבחרו להיותם קרובים לפי כוחם אל ראש ממשלתם⁸⁵, ולזה גם כן הסכימו לבנות "מגדל וראשו בשמים"⁸⁶, כלומר: גבוה מופלג כפי האפשרות*, כאשר בא פסוק אחר עם זה בשוה*: "ערים גדולות ובצורות בשמים"⁸⁷, כי כן היה ראוי למי שנבחר להיות מושל בעולם התחתון, שיהיה ארמונו ומגדלו גדול⁸⁸, עד שכראיית המגדל יתלבש כל רואהו פחד

לא היתה מחמת ציורי ה', אלא מרצונו מפני שפחד נמרוד. 79 "האמונה" — בכ"י א א ט ב ובגד': "האומה"; בכ"י ט ט מ נ: "דת האמת". 80 השוה "פירוש הר"ן על התורה" הנ"ל: "כאשר היה ברוב הומנים כי כאשר יתחדש לאי זה עם מושל משחית בהם יהיה אפשר לנוס מפניו כאשר קרה לנו פעמים רבים בעונות". 81 "בעבודתנו" — ע"פ כ"י מ, והוא ע"פ עזרא ט ח: "ולתתנו מחיה מעט בעבודתנו". בכ"י א ובגד': "בעת צרותינו ועבודתנו"; בכ"י א ט ב: "בעת צרותינו בעבודתנו". 82 בראשית יא א. 83 "בממשלותם" — בכ"י א: "לממשלות"; בכ"י א ט ב מ נ ובגד': "לממשלותם". 84 "ארץ מישור נודעת היום כארץ שנער, שיעורה פרסאות רבות, כולם מישור, לא יימצא שם הר כלל" — "פירוש הר"ן על התורה" (עמ' קמו). 85 "לא שיחשבו שכל העולם יתישב בקרבה, אבל להיותה ראש לכל העולם ראוי שתהיה רבה מאד מרבה להכיל כל הבאים שם תמיד, כי אל עיר המלוכה יאספו מכל העירות" — שם (עמ' קמא). 86 בראשית שם ד. 87 דברים ט א. 88 בכ"י ט ט מ נ ובגד' נוסף: "יתר מאד".

בארות משה

כאשר קורה לנו. כמו שקורה לנו. בארץ ישמעאל. ארצות האיסלאם. ארץ אדום. כינוי לארצות הנוצרים לפי דברי הראשונים שגלותנו היום היא גלות אדום. ומאדום לישמעאל. וכאשר נתחדש שמד בארץ אדום נסו פליטיהם לארץ ישמעאל. וזה אצלנו מחיה מעט בעבודתנו. המחלוקת בין האומות מקילה עלינו במידה מסוימת את עבודתנו. ושלא יהיו נפוצים ונחלקים בממשלותם. כלומר: ותהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים אין הכוונה שכך היה המצב תמיד ורק אחר בניית המגדל נשתנה, אלא הכוונה שכך היה בעת ההיא משום שהתאחדו כל האומות לחבורה אחת. בקעה אשר מצאו להם רחבת ידיים. בקעה שמצאו להם שהיא רחבת ידיים. גבוה מופלג כפי האפשרות. הכי גבוה שאפשר, ולא עד השמים ממש. כאשר בא פסוק אחר עם זה בשוה. כמו שמצאנו אותו דבר בפסוק אחר שכתוב "בשמים" ואין הכוונה בשמים ממש, אלא גבוה מאד. עד שכראיית המגדל יתלבש כל רואהו

אברהם מפני נמרוד ללכת אל ארץ כנען⁹⁷, לו היה נמרוד מושל בכל העולם
 אנה ילך מרוחו⁹⁸. וזהו שאמרו ב"פסח שני"⁹⁹: "אמר ליה" ההוא מינאה¹⁰⁰: אן
 מעלין מינייכו, דכתיב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית
 כל זכר באדום¹⁰¹, ואילו אתון יתביתו גבן¹⁰² ולא עבדינן לכו ולא מידי, אמר
 ליה¹⁰³: היכי תעבדו, תכלינהו לכולהו, ליתנהו גבייכו, להני דאיתנהו¹⁰⁴, קרו
 לכו מלכותא קמיעא, אמר ליה גפא דרומי: בהא נחתין ובהא סלקין. הנה
 הורה, כי סיבת השיב חמתם מהשחית¹⁰⁵ איננו רק להיות ממשלתם בלתי
 כוללת¹⁰⁶. ולכן, בהיות מחשבת הדור ההוא בעת ההיא איננה לרעה, אבל* כי
 ראה ה' יתברך הרע שיימשך ממנה, לא ענשם, כי לא היו ראויים לעונש, אבל*
 סיכל עצתם ובלבל לשונם, כי גם בבלבול הלשון והעלם קצתו אל קצתו* תועלת
 בזה¹⁰⁷. כללו של דבר: ראה קיבוץ הרשעים ההוא רע, בהיותם כולם מסכימים
 על תכונה אחת רעה, כי אי אפשר לכלל מקובץ מפרטים בעלי תכונה אחת
 רעה, שלא יהיה הכלל רע ממנו או כמוהו.

מיתרות. 97 כנ"ל בהע' 78. 98 ע"פ תהלים קלט ז. 99 פסחים פז ב (החלק השני של מסכת
 פסחים מכותה אצל הראשונים: "פסח שני"). 100 כנ"י ב נוסף: "לר' חנינא", וכן הוא לפנינו.
 101 מ"א יא טז. 102 לפנינו: "ואילו אן איתנייכו גבן כמה שנים". והכוונה שוה. 103 לפנינו:
 "אמר לו: דצונך יטפל אליך תלמיד אחד, נטפל לו ר' אושעיא, אמר ליה: משום דלא ידעיתו היכי
 תעבדו". 104 לפנינו: "מאי דאיכא גבייכו". 105 ע"פ תהלים קו כג: "להשיב חמתו מהשחית".
 106 כנ"י ט נוסף: "וחה מה שבארנו בשוה". 107 ראה "אברבנאל" הג"ל שהקשה על האמור ב"פירוש
 הר"ן על התורה": "שאין בלבול הלשונות סיבה לחילוף הממלכות, כי כמה פעמים מלך מלך אחד על
 אומות רבות מחולפי הלשונות, ואחשורוש יוכיח". ונראה שאין זו קושיא אלא לפי האמור שם שהחשש
 היה מפני שהיה מלך אחד על כולם, אבל לפי האמור כאן שהחשש הוא מפני ההתכנסות והחיבור, בוודאי
 שיש בבלבול הלשון תועלת, שמעתה שוב אינם מחוברים.

בארות משה

כללית בין האומות לא יהיה לעובדי ה' לאן לברוח. אנה ילך מרוחו. לאן יברח
 מפניו, הלוא כל העולם תחת ממשלתו. אמר ליה וכו'. להלן תרגומו של הקטע:
 אמר לו מין אחד [לר' חנינא]: אנו טובים מכם, שכשאתם באתם לאדום הרגתם את
 כולם, ואילו אנו לא פגענו בכם כשישבתם איתנו. אמר לו: אין זה משום שאתם טובים
 יותר, אלא משום שאינכם יודעים כיצד לעשות - להרוג את כולם אינכם יכולים
 משום שאינם ברשותכם, ואם תהרגו את אלה שנמצאים אצלכם יקראו לכם "מלכותא
 קמיעא". נשבע אותו מין בעבודה זרה שלו שאמנם במחשבה זו הם עסוקים תמיד.
 סיבת השיב חמתם מהשחית אינו רק להיות ממשלתם בלתי כוללת. הסיבה שלא
 השחיתו אותם איננה אלא מפני היות ממשלתם לא כללית, כלומר: משום שלא היתה
 ממשלתם על כל העולם. אבל* אלא. והעלם קצתו אל קצתו. ואי

וזאת* היא הטענה אשר אימת בה קהלת הפסק דין שנתן להיות המורכבים
 כולם הבל* ובלתי בעלי קיום - בהיותם מקובצים ומורכבים מפרטים מסכימים
 על זה החיסרון בעצמו*. אבל לא תימשך זאת הגזירה עד שיתחייב ממנה שכל
 החסרונות שהם בפשוטים יימצאו במורכבים*, אבל יתחייב שהחסרונות
 המתנגדים בפשוטים יימזגו* ויוכלו לשלימות ומעלה במורכב המקובץ מהם*.
 וזה הוא מעלת המקובץ מפרטים, כי שלימויות הפרטים נמצאות בכלל*, ואיזה
 חיסרון שיהיה בפרטים לא יימצא בכלל*, אבל אפשר שחיסרון אחד מן הפרטים
 יוציא השלימויות שביתר הפרטים מן הכח אל הפועל*.

בארות משה

הבנת חלק מהאנשים את לשון החלק האחר. וזאת זכו'. כעת חזר רבינו ליישב
 מה שהקשה לעיל שדברי קהלת שכל המורכבים אין להם קיום משום שהם מורכבים
 מפרטים שאין להם קיום סותר מה שרואים במציאות שלדבר מורכב ישנן מעלות
 שאינן בפרטים המרכיבים אותו, ויסוד תירוצו הוא: שאם אותו חיסרון נמצא בכל
 הפרטים אזי גם במורכב יהיה החיסרון, אבל אם חיסרון מסוים נמצא בפרט אחד
 ואילו בשני ישנו חיסרון נגדי אזי המורכב יהיה מושלם. להיות המורכבים כולם
 הבל*. מפני שכל המורכבים הם הבל. וזאת היא הטענה אשר אימת בה קהלת
 הפסק דין שנתן להיות המורכבים כולם הבל* ובלתי בעלי קיום - בהיותם
 מקובצים ומורכבים מפרטים מסכימים על זה החיסרון בעצמו. מה שקהלת
 הסביר שכל הדברים המורכבים אין להם קיום משום שהפרטים המרכיבים אותם
 אין להם קיום, הכוונה היא: משום שלכל הפרטים יש את החיסרון הזה. נאך צ"ע,
 שבדבריו לעיל נתבאר שרק ליסודות מים רוח ואש יש חיסרון זה ואילו ליסוד
 הארץ יש קיום כמו שאמר שלמה: "והארץ לעולם עומדת", ואם כן, אין החיסרון
 בכל המרכיבים. אבל* לא תימשך זאת הגזירה עד שיתחייב ממנה שכל
 החסרונות שהם בפשוטים יימצאו במורכבים. אין להסיק מדברים אלו של קהלת
 שכל חיסרון שנמצא במרכיבים יהיה גם במורכב. יימזגו. יתערבבו זה בזה
 כתערובת נוזל בנוזל. אבל* יתחייב שהחסרונות המתנגדים בפשוטים יימזגו
 ויוכלו לשלימות ומעלה במורכב המקובץ מהם. אין הדבר כן, אלא, אם אין
 אותו חיסרון למרכיבים, אלא חסרונות מנוגדים, אזי הניגוד גורם שהחסרונות
 מתמזגים ויוצרים שלימות במורכב. שלימויות הפרטים נמצאות בכלל* מעלה -
 אף אם היא רק בחלק מן הפרטים היא נמצאת בדבר המורכב מן הפרטים. ואיזה
 חיסרון שיהיה בפרטים לא יימצא בכלל*. אבל חיסרון - אם הוא נמצא רק בחלק
 מן הפרטים ולא בכלם אין הוא נמצא בדבר המורכב. אבל* אפשר שחיסרון אחד
 מן הפרטים יוציא השלימויות שביתר הפרטים מן הכח אל הפועל*. לא רק שחיסרון
 באחד המרכיבים אם הוא אינו בכלם אינו עובר אל המורכב, אלא ייתכן גם

אלה תולדות נח וגו' איש צדיק תמים

הי' בדורותיו. ולהלן (ו' פסוק א') נאמר כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה ולא נאמר תמים, ופירש"י בשם בראשית רבה מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו (וכן הוא בגמרא ערובין י"ח). גם יש לומר בדרך הדרש, כי ידוע ששם צדיק מורה על מי שכובש את יצרו, ולכן נקרא יוסף בשם יוסף הצדיק מפני שפטט ביצרו ועמד בנסיון והתגבר עליו, ושם תמים מורה על המאמין בה' והוא חזק בהאמונה, וכמו שנאמר (דברים י"ח פסוק י"ג) תמים תהי' עם ה' אלקיך, אשר הכוונה להתחזק רק באמונת ה' לבלתי לכת אחר המעוננים והקוסמים, וידוע כי דורו של מבול הי' נכשלים בעון חמס שפיכת דמים וגזל והשחתת דרך ארץ בדרך הצניעות מה שנפשו של אדם מחמדתו, האמנם כי נמצאו ביניהם מאמינים בה', אבל לא יכלו לכבוש את יצרם, וכדמוכח קרא וכל יצר מחשבות לבו וגו', ולכן נאמר לנח כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, לומר שהוא הצטיין בזה על בני דורו שהוא הי' מתגבר על יצרו. וכשהמקרא מדבר בדבר תולדות נח ומאורעותיו שהוא הי' בדור המבול וגם בדור הפלגה, צא וחשוב שנותיו של נח שהי' חי אחר המבול ערך שלש מאות וחמשים שנה ויגיע שנותיו עד ימי פלג אשר בימיו נפלגה הארץ, וידוע הדבר שדור הפלגה לא נכשלו בעניני תאוה והשחתת דרך ארץ אלא בעניני כפירה ומינות רח"ל, וכדאיחא שם בדברי המפרשים שאמרו

שכוונתם הי' לבנות עיר ומגדל, אשר שם תהי' מרכז ממשלת המינות על כל העולם כולו, וכמ"ש ויהי בנסעם מקדם, מקדמונו של עולם, ורצו שיהיה לכולם דעה אחת, דהיינו כפירה בה' רח"ל, ושפה אחת דהיינו לשון אחד ואומה אחת בכל העולם בלי שום שינוי בלשון וברת, כדי שלא יבואו לידי קנאת הרת ושנאת אומה ולשון, ולידי מלחמה, כדאיחא שם בדברי האב"ע, ודברים אחרים ר"ל השתתפות כמו כיס אחד יהי' לכולם, וכיוצא בזה דברים הפורצים גדרו של עולם. ונח ניצול גם מדעה המשובשת הזאת אשר היא נגד רצונו יתברך, ועמד באמונתו בה' באמונה שלמה, ואז הי' נקרא תמים, שעמד באמונתו ולכן נאמר „צדיק תמים" הי' בדורותיו לשון רבים ור"ל בהשתנות הדורות דהיינו בדור המבול הצטיין בצדקתו, ובדור הפלגה הצטיין בתמימותו ואמונתו בה'.

אלה תולדות נח נח איש צדיק וכו'.

ויולד נח שלשה בנים וכו' לכן חזר כאן תולדותיו, הגם שכתוב לעיל (ה' ל"ב) לפי מה דאיחא במדרש דלאחר שנולדו לו בנים והנכם ג"כ לעבודת השי"ת והיו צדיקים כעת ור"ל המדיר (סוף בראשית) ונח מצא חן בעיני ה', באיזה זכות בזכות תולדותיו עכ"ל, ועי' במ"ר (ריש פ' נח) אלה א"ר אבהו בכ"מ שנאמר אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים כאן שנאמר אלה פסל את הראשונים עכ"ל, ועי' אמר הכתוב לעיל לאחר זה, ונח מצא חן בעיני ה',

היינו עבור החינוך שחנכם שילכו בדרכיו להיות צדיקים וכשרים, ע"כ כיון שראה שבניו ג"כ כשרים, חשב אולי יגן הוא ובניו על הדור שלא להביא מבול וע"כ התעצל בעשיית התיבה, וגם אח"כ אעפ"י שראה הגשם עכ"ז חשב אולי יחנן ה' עוד ולא יביא המבול, ועי' אמרו שנח מקטני אמנה הי' (רש"י י"ז) היינו מאמין ואינו מאמין כנ"ל, ע"כ חזר כאן הכתוב להתחיל הסיפור מתחילה, אלה תולדות נח ר"ל שהיו צדיקים והיינו נח איש צדיק וכו' וחינוך בניו בדרכיו. תמים הי' בדורותיו, היינו אף בדורותיו, פי' דמסתמא גולו וחמסו ג"כ ממנו, והי' מותר אפשר לחזור ולחטוף מהם עפ"י דין כמבואר במס' ברכות"י גבי רב הונא דלא יהיב שבשא לאריסי"י ע"ש עכ"ז לא עשה כן, וזהו ויולד נח שלשה בנים וכו' היינו כנ"ל שהיו כשרים כמוהו, ועם כל זה לא הועיל, ותשחת הארץ וכו', ותמלא הארץ וכו' וע"כ בא כאן עוד זה המאמר ויאמר א' לנח קץ כל בשר וכו' והנני משחיתם והלשון הנני היינו שעומד בדיבורו, ע"כ עשה לך תיבת וכו' והיינו כפי הנ"ל שהתעצל מלעשות כי חשב אולי ינחם ה'.

והנני משחיתם את הארץ. ולקמן (פסוק

י"ז) כתוב ואני הנני מביא את המבול וע"ש ברש"י, ולכאורה קשה לפי המבואר בספרי במדבר פ' קרח (י"ח ח') דכ"מ שנאמר הנה או הנני הוא בשמחה דברי ר"י וע"ש ששאלו תלמידיו מהכ' ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ והשיב להם יש שמחה לפני המקום כשיאבדו מכעיסים מן העולם ע"ש באריכות, ולכאורה

הוא נגד הגמרא בסנהדרין (ל"ט) ומי חדי קוב"ה במפלתן של רשעים ע"ש, אלא יש לומר דהכא כתיב ותמלא הארץ חמס, היינו שהי' עון גול הרבה מאוד כמבואר ברש"י לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל והוא מהגמ' סנהדרין (ק"ה), וידוע דמכל עבירה נבראים קטיגורין שעומדים ומסטינים לפני ה', ועי' המבול ניתקן חטא הגזל והנה נח נשאר מכל אנשי דור המבול והוא הי' היורש של כל הגולנים שחייבים להחזיר הגזילה, וגם הוא הי' היורש של כל הנגולים שכולם היו חייבים להחזיר לו, כדין הגזל שחייבים להחזיר ליורשי הנגול, וע"כ אצלו נתקיים והשיב את הגזילה שהכל נשאר בידו, ונתבטלו כל המקטרגים של כל עונות הגזילות, ועי' הי' השמחה לפני השי"ת שנתבטלו כל המשטינים מהעולם ויכול לרחם עוד על עולמו ודו"ק.

שלש מאות אמה אורך התבה וכו'.

איתא במדרש תנחומא מלמד שלמד הקב"ה עם נח תורה ואמר לו עתיד לעמוד אחד מבניך ולעשות משכן ולומר עשר אמות אורך הקרש, ובמדרש רבה פ' נח (פ' ל"א) איתא בזה"ל וזה אשר תעשה אותה א"ר יודן זה וזה עתיד אחד למוד באמתך הה"ד (ד"ה ב' ג') הארץ אמות במדה הראשונה אמות ששים ורוחב אמות עשרים וכו' ע"ש, והוא תמוה מנ"ל להמדרש לדרוש כן שנה למד תורה ומאי קשיא ל' להמדרש, ויש לישב על פי פשוטו דמוכרחין לומר שלמד נח תורה, דאל"ה קשיא מהיכן הי' נח יודע איך לעשות התיבה, ולמוד שלש מאות אמה ארכה וחמישים אמה רחבה ושלשים אמה

(*) נמס' נרכות — דף ה' ע"ג.

חזה את אלקים פי עם אלקים דהיינו עולמות עליונים גם שם היה מהלך נח והבן *

7 אן יאמר דורומיו לכאורה דורו היה ראו לכתוב אפי"כ עיקר כל לאשמעינן כפירש"י ויל ים דורשין כו * ואם היה נאמר דורו היה ג"כ נשמע הדרש זה * ויל דבא לאשמעינן עוד דבר אחד * דהנה בכל דור דור יש שורש למקן מלוא מיוחדת יומר משאר מלות למשל דורו הוא יש שורש למקן מלות נצית יומר משאר מלות * וכדומה בכל דור יש שורש להחזיק במלוא מיוחדת יומר משאר מלות. וכל הכתוב לאשמעינן שהיה נח לדיק ממים דורומיו ר"ל בכל דור שהיה מי היה מחזיק ומתקן אותה שורש המלוא המיוחדת יומר לאותו הדור: וזהו יהללו ה' דורשיו יחי לבבכם לעד (פסלים כג ט) * דהנה כשהלדיק עושה מלוא ומקיים אותה בשורשה * מציאו אותה המלוא הזאת לידי חימום והתלהבות הצוער בו ע"י המלוא הזאת לומר שירות ותשבחות להש"ת וזהו יהללו ה' בשירות ותשבחות. דורשיו ר"ל הדורשים המלוא לעשותה בשלימות בשורשה. יחי לבבכם לעד ר"ל הכתוב נותן טעם למה להם נאה לשבח

מחמת שלבצם חי לעד דהיינו שהם דורשים כל מלוא מיוחדת לכל דור לעד לעולם וק"ל *

אן יאמר נח כו דורומיו דהנה הלדיק השלם ההלך ממיד באחדות האמיתי הוא משפיע שפע טובה וזרקה לכל ישראל * ולזה מרמז אות לדיק נכתב כזה צ דהיינו נר"ן וי"ד (הקדמת זוה"ק נ: ונשע"כ עמ"ק הפליין סוף דרוש ב) וראש עליון של הנר"ן הוא קצר רמו אל האחדות שהלדיק הולך בו ורגל התחתון הוא רמז רמו שהלדיק לרין להשפיע להרחיב ולפשט ההשפעה על כל ישראל. וי"ד הנכתב מאחורי הנר"ן כמו על הכתף רמו שהוא מקבל השפעה על שכמו מהי"ד (ע"י זוה"ק ויקרא י: שמשם באה עיקר השפעה. וזהו יודוך ה' כל מעשיך (פסלים קמה ט) ר"ל כל מעשיך הוא ע"י היודין. וזהו וישכס אברהם צוקר (בראשית כג ג) ר"ל שהמשך השפעות חסדים דוקר רמו לחסדים (ע"י זוה"ק יתרו פא. ועס בלק דה) להמשך ע"י השכס (ע"י לקוטי מורה פ"י ק) * וישכס הוא לשון שכס * ויחבש את תמורו ר"ל החומריות הם הדינים (ע"י זוה"ק שמות ו) היה חובש וכובש אותם והמתיקם * וזהו שנאמר גבי שאל המע"ה

ה. ראה פרשת בעלזות ד"ה א"י ודב"י (קפז). וילא עוד אלא שהצדיק צריך לקרש ולטהר עצמו עד שימשיך הקדושה העליונה למטה והעולם התחתון יתן אור לעולם העליון והעולמות עליונים יהיו כסא לעולם התחתון מחמת רוב קדושת הצדיק שהמשיך למטה. ו. ברצת משה פרשת בחוקותי ד"ה אם בחוקותי מביא מאמר זה, והוסיף לבאר "אמנם כיצד ידעו הדוד ההוא את המעשה אשר יעשו, ואיזה מצוה המסוגלת להם, הוא על ידי הצדיק העולה ממיד לעולמות העליונים, ורואה את המצוה שמאירה שם, אז הוא מזהיר ומצוה את העם להזהר בה מאד, עיין שם. וראה משיב בזה בספר זכרון שמואל פרשת מצורע. מובא בלחזות בנועם. ז. ראה ויברו זה בלק"ש ד"ה יהללו (תכג). ח. עיין פרשת בא ד"ה בא (קלח). ילכן ראש העליון של הנר"ן הוא קטן רמו בעת קבלתו השפעתו מהי"ד צריך להקטין עצמו שיהיה בעיניו כאין, ע"ש. ט. עיין בלק"ש ד"ה א"י בדרך (תיב), ישראל הקדושים יציקת השפעתם היא מהי"ד היא חכמה וזה בא ע"י הצדיק הוא החכם המעורר השפעה ביו"ד, ע"ש שהצדיק מעורר השפע לה"א מהי"ד ובהו ממתיק דינים ומעורר רחמים, וע"ע בפרשת בא שם. י. ראה פרשת בא ד"ה דברו (קמג). "שהש"ת ברא ב יודין שהוא חכמה עילאה וחכמה תתאה, ע"ש ובהקדמת תיקון ז ע"ב. יא. ראה לק"ש ד"ה שבעינו (תכז). "חסדים המגולין גקראין שכס כי השכס הם כתפיים הם מגולין ונראין רחבים וכו' וגם אברהם כיון לעשות מן החסדים המכוסין חסדים המגולין שיהיו במדרגת שכס ולזה כתיב וישכס אברהם בבקר שעשה מן הבקר שהוא החסד שיהיה נקרא שכס ויהגלו בהתפשטות ויחיו נראין" ע"ש, וע"ע פרשת נשא ד"ה ולבני (רפד), ופרשת ויחי ד"ה ויקרבו (קח).

פח: במחזה לאמר (בראשית טו, א) הוא לשון תרגום לפי שלא היה נימול ולא היה שלם במדרגתו עלה עליו בלשון תרגום וזה גם כן אחזה פניך לשון תרגום פי אני נופל מן המדרגה שהי' בי מחילי רוח אלקים דבר בי (ע"פ שמואל ב כג, ה) בלשון חיצה * אבל אשבעה בהקיק תמונתך פי כשאתי סובר שאני בתמונתך פי דמיון העבודה או אשבעי בהקיק כי תמכני זמין לדיק (ע"פ ישעיה מא, י) להשבעני ברב טובך מדרגות גדולות למעלי ולמעלה עד א"ס. וזה רמו לנו הפסוק גם כן קאם תסבור אתה בעצמך שדקת עדיין לא פעלת כלום כיון שנפל לך זאת המחשבה עדיין לא נכנסת אל העבודה העיקרית אלא כמו תולדה במקום אז אבל לא השורש הצריך הנרמו אל האז וזהו אלה תולדות נח ר"ל שאינו אלא תולדה כנ"ל באם יסבור בעצמו נח איש לדיק תמים וק"ל *

אן יאמר לדיק תמים היה דורומיו. דהלדיק ע"י מעשיו הקדושים שעושה א"י דבר קדושה הוא ממשיך את הבורא ב"ה יתעלה לעוה"ו (ע"י זוה"ק פרשת קתה) נמצא עושה עושה לדורומיו שמזכה להם ששכינתו ית' עמהם ע"י הלדיק. וכשהלדיק עולה במדרגה יתירה אזי הוא גורם לקשר ולהמשך את שמו יתעלה בכל העולמות (ע"י זוה"ק פקודי קתה). וזהו איש לדיק תמים היה דורומיו ר"ל שתמימות דלקמו היה מועיל לדורומיו. וגם זאת הועילה לדיקו את האלקים המהלך נח פי גם לעולמות העליונים היה משפיע להם

ב. ראה לק"ש סדר"ה הצנע (תטו), "שלא תרע מעצמך כלל שאתה הוא העושה וכמה נחשב אלא שאינך אלא כרמיו, והבן כי זה עיקר ושושד גדול לעבודת הבורא ב"ה, ע"ש באורך ובמשך בלחזות בנועם שם. ג. עיין פרשת יתרו ד"ה עתה (קסג), "תחתו לשון תרגום, רמו כמו התרגום שהוא קרוב ללשון הקדוש ואינו באמת כלשון הקדוש. ד. עיין פרשת ויחי ד"ה א"י ויחי (קד) "ע"י שמשך את הבורא לעוה"ו אזי מלאה הארץ חסדו בהשפעות וברכות וטובות הרבה, ועיין ב"ח אור"ח סימן מז "המה [העוסקים בתורה] לשמה מרכבה והיכל לשכינתו ית' השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' חמה. והאין כולה היתה מאירה מכבודו, ע"ש באורך.

זה דור הולך * ודור זה ג"כ כנ"ל שזה לבחי' אחרת. ואמר הכתוב אך צריך שיהיה באופן והארץ לעולם עומדת פי שהארציות דהיינו הגשמיים צריך להעמידה שיהא מתנהג בהם בקדושה כנ"ל והיינו לעולם עומדת ר"ל לעולם העליון. והאלים המתנהג כנ"ל זה בכל פעם בבחי' אחרת אבל מי שאינו מתנהג בקדושה לא שייך בו כל זאת שאין עולה כלל לבחי' אחרת. וזהו דור לדור (פסלים קמה ד) פי אדם הרוצה ללכת וללכת מדור לדור דהיינו מבחי' לבחי' כנ"ל. ישנה מעשיך פי צריך לקדש עצמו אף בגשמיים כ"כ עד שגם מעשיו הגשמיים ישבחו להש"ת ב"ה. וזהו נח איש לדיק תמים היה דורומיו פי בכל בחינותיו שהי' בו בכל פעם היה לדיק תמים בהם * וכל זה היה לו מחמת שאת האלהים המהלך נח ר"ל שכל מעשיו לא היו רק לשמו הגדול ית' * לכן הלך בכל פעם מבחי' לבחי' *

אלה תולדות נח כו ע"פ הפסוק (פסלים י טו) אני בלדק אחזי פניך אשבעה בהקיק תמונתך לפי כשהאלים סובר בעצמו שהוא לדיק אז הוא נופל ממדרג' אף אם היה באמת לדיק ע"י המתעב' הזאת הוא נופל ממדרגה שלו * אבל כשהאלים אף שהוא לדיק הוא סובר במחשבתו שלא יא' עדיין י"ה כל זורכו והוא בעצמו ולבו כדבר הדמיון ותמונה שלא בא עדיין אל השורש והעצם העבודה אז הוא שבע ורשן במדרגתו יעמוד חזק וקיים ומוסיף והולך * וזהו מאמר דוד המע"ה אני בלדק פי כנ"ל כשאתי בעצמי בלדקת חס וישר או אחזה פניך ע"ד הכתוב צוהר הק' (לך

ב. ראה לק"ש סדר"ה הצנע (תטו), "שלא תרע מעצמך כלל שאתה הוא העושה וכמה נחשב אלא שאינך אלא כרמיו, והבן כי זה עיקר ושושד גדול לעבודת הבורא ב"ה, ע"ש באורך ובמשך בלחזות בנועם שם. ג. עיין פרשת יתרו ד"ה עתה (קסג), "תחתו לשון תרגום, רמו כמו התרגום שהוא קרוב ללשון הקדוש ואינו באמת כלשון הקדוש. ד. עיין פרשת ויחי ד"ה א"י ויחי (קד) "ע"י שמשך את הבורא לעוה"ו אזי מלאה הארץ חסדו בהשפעות וברכות וטובות הרבה, ועיין ב"ח אור"ח סימן מז "המה [העוסקים בתורה] לשמה מרכבה והיכל לשכינתו ית' השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' חמה. והאין כולה היתה מאירה מכבודו, ע"ש באורך.

העליונים. ונדע מספרים הקדושים שבכל דור דור יש איזה מצוה שהוא מסוגל להזהיר בה יותר בדור ההוא ובעת ההוא, לפי סגולות הדור ההוא, וכדאיחא בגוועם אליבאלך (יש פירוש נח). אמנם כיצד ידעו הדור ההוא את המעשה אשר יעשו, ואיזה מצוה המסוגלת להם. הוא ע"י הנדיק, העולה תמיד לעולמות העליונים, ורואה את המצוה שמאירה שם, או הוא מזהיר ומצוה את העם להזהר בה מאוד. וזהו אם בחקותי חלכו, שאם חלכו בעולמות העליונים הנקראים חק. או חדעו ואת מצותי חשמו, איזה מצוה מהמצוות להזהר בה יותר כנ"ל ועל ידי זה ונחתי גשמיכם בעתם (פסוק ד), אכן לכם הגשמיים מאת העולמות העליונים הנקראים עת, והבן.

בסולם, כי אם ע"י המצוה ולימוד המורה, על ידי זה מתעלה. ובזה יש לפרש הפסוק מפרשה הקדומת. וכי ימוך אחיך ומטה ידו [עמך] והחזקת בו גר וחושב וחי עמך (לעיל כה, לה). כי ימוך אחיך, אין מך ודל אלא מן המורה ומצוה (ע"י מעיית 1). ולכן אמר כי ימוך אחיך, אם אחד מישראל הנקראו אחים, יהיה ח"ו בצחינת מך כנ"ל, שאיננו נוהג כשורה בדרך המצוה ומעשים טובים. והנה יש מעט בני ישראל, הגם שהלכו ונטו מדרך הישר, מכל מקום מעלים על לבם ומתחמטים מודה ועוזב, ומעמה מחמיל ללכת בדרך הישר. וזהו הנקרא בצחינת גר, שרואה מעמה לגייר עצמו ולשוב בתשובה. ויש אשר אינם שמים על לב לשוב, וזהו נקרא תושב, שנחייש צהחטא. ועל זה וזה אמר הכחוש והחזקת בו, לריך אתה שחזוקם, ולהשפיע בהם הרעורר תשובה, כי אפילו הרשעים מלאים חרטות כמובא בגמרא (ע"י נדרים ע:). כי ע"י עליות הנדיק בעולמות העליונים, גורם שממילא מתעוררים לבוח בני אדם למטה. כאשר ביארנו זאת לעיל באריכות, עיין שם על פסוק וערי הלויים (לעיל כה, נג) בפרשת בהר, ותמצא שם נחה. ועל ידי זה וחי אחיך עמך, מביא חיוב באחיך. עמך ממש, ועל ידך נשפע לו החיות הנ"ל. וזה הכל ע"י עליות הנדיק בעולמות העליונים, וכדלעיל.

ובכן נבוא אל הכחוש כאן. אם בחקותי חלכו, היינו כנ"ל, אם חרצו ללכת בעולמות העליונים הנקראים חק, כדאיחא בספר גוועם אליבאלך. ואת מצותי חשמו, חשמו מצותי לעשותם, ועל ידי זה חוכלו לעלות בעולמות העליונים, ובלעדי זאת אין באפשרות לעלות. ונחתי גשמיכם בעתם (פסוק ד), ופירש רש"י בליני שבחום. ונראה, דהנה ידוע מובא אלנו

הדין, לכול ציומם הם הרחמים. חוקות שמים וארץ לא שמתי שמים, מורה ג"כ על חסד. וארץ, על דין כנ"ל. לא שמתי אותם, כי אם הכל עבור הנדיק. וזהו ועבור ד' על פניו (שמות לה, ו). כשהש"ת עוצר ומצבי בפני הנדיק, אשר הוא הפנים של עולם. מיד ויקרא ד', קורא עלינו ד', ברחמים וחסדים. וזהו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור (תהלים קמח, ו). נתן כח ועמידה בהנדיק המכונה "לעד", מלשון עדי ותכשיט, על שם שהוא מקשט השכינה בקישוטיין. נתן לו כח - לעולם, שיהא ביכלתו להמשיך השפעות לעולם הזה. גם חק נתן ולא יעבור, עוד זאת נתן בידו החק, הם העולמות העליונים, לעשות בהם כרצונו. ולא יעבור, שלא יוכל שום צריה למחות בידו, ויגזור אומר ויקום, עיין בפירושי (יחל משה) על תהלים (קמח, ו).

ובכן נבוא אל הכחוש כאן. אם בחקותי חלכו, דלכאורה יש לדקדק על אמרו בחקותי, והיה די באמרו בחוקי. אמנם להורות בא על צ' מיני החוקים, כנ"ל רצ"ל העולמות העליונים הנקראים חק, והנדיק ההולך עם נקרא ג"כ חק. ואמר הכחוש אם בחקותי חלכו, רצ"ל שחלכו ותדבקו עצמיכם בהנדיק הדבוק תמיד בעולמות העליונים. או זאת מצוה חשמו, חוכלו לשמור את מצותי. ואז ונחתי גשמיכם בעתם (פסוק ד), אכן לכם גם הגשמיים שאחם לריכיים, ע"י הנדיק. וכמו שאיחא בזהר הקדוש (אחרי נח). בעתו, דא עמו דלדיק, והבן.

מובאיר משה אליבאלך דניחא ציומם
חייא דליק קאכט
משה בחקותי

פרשת בחקותי

אם בחקותי חלכו ואת מצותי חשמו ועשיתם אותם כו' (ט, ג). נראה לומר על פי מה שפירשנו הפסוק אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (יחמיה נג, כה). והנה יש לדקדק על אמרו בריתי, ומה היה המקרא חסר אם אמר ברית, בלא י. והנראה צביאורו, דהנה נודע יומם, מורה על החסדים. ולילה, על הדינים (וזה"ק גש קכא:), כמבואר אלנינו כמה פעמים זאת. וברית, נקרא ההתחברות. דחמיד לריכיים לחצר הלילה - הם הדינים, עם יומם - הם הרחמים והחסדים, ולהמחיק הגבורות, לכללם ברחמים. אמנם ע"י מה יכולים להמחיק הדינים ולהפכם לרחמים, ע"י איש הנדיק השומר הברית הקדוש, אשר הוא נגד ה'. כנודע בהמול הילד בשר ערלמו, נחפרע ונתגלה אוח ה' (וזה"ק לך-ך נה). ואם ח"ו פנים קלקל, ולא שמר הברית הקדוש כראוי, לזה נתקנו ימי הספירה, אשר אז יש עת לחקן את אות הברית. והגם אם חלפו ועברו רוב ימי הספירה ועדיין לא עשה כלום, עודינה יש תקוה. כמובא אלנינו כמה פעמים דברי הרב הקדוש אאמו"ר זללה"ה (עבודת ישראל לב' דפסח) על פסוק עד ממחרת השבת השביעית חספרו חמשים יום (לעיל כה, טו), כלומר שיש עת לחקן ולהאיר עד ממחרת השבת השביעית, יום האחרון, יוכל לחקן כל החמשים יום, עיין שם בפרשה הקדומה.

וזהו אם לא בריתי יומם ולילה, רצ"ל אם לא הנדיק המרומז נגד היסוד. וזהו "בריתי" ברית י', שיש לדיקים כאלו ששומרים הברית - ה', הוא היסוד, בקדושה וטהרה. ועל ידי זה הם מחברים יומם ולילה, שיהא הלילה הוא

אם בחקותי חלכו ואת מצותי חשמו ועשיתם אותם כו' (ט, ג). נראה לומר על פי מה שפירשנו הפסוק אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (יחמיה נג, כה). והנה יש לדקדק על אמרו בריתי, ומה היה המקרא חסר אם אמר ברית, בלא י. והנראה צביאורו, דהנה נודע יומם, מורה על החסדים. ולילה, על הדינים (וזה"ק גש קכא:), כמבואר אלנינו כמה פעמים זאת. וברית, נקרא ההתחברות. דחמיד לריכיים לחצר הלילה - הם הדינים, עם יומם - הם הרחמים והחסדים, ולהמחיק הגבורות, לכללם ברחמים. אמנם ע"י מה יכולים להמחיק הדינים ולהפכם לרחמים, ע"י איש הנדיק השומר הברית הקדוש, אשר הוא נגד ה'. כנודע בהמול הילד בשר ערלמו, נחפרע ונתגלה אוח ה' (וזה"ק לך-ך נה). ואם ח"ו פנים קלקל, ולא שמר הברית הקדוש כראוי, לזה נתקנו ימי הספירה, אשר אז יש עת לחקן את אות הברית. והגם אם חלפו ועברו רוב ימי הספירה ועדיין לא עשה כלום, עודינה יש תקוה. כמובא אלנינו כמה פעמים דברי הרב הקדוש אאמו"ר זללה"ה (עבודת ישראל לב' דפסח) על פסוק עד ממחרת השבת השביעית חספרו חמשים יום (לעיל כה, טו), כלומר שיש עת לחקן ולהאיר עד ממחרת השבת השביעית, יום האחרון, יוכל לחקן כל החמשים יום, עיין שם בפרשה הקדומה.

וזהו אם לא בריתי יומם ולילה, רצ"ל אם לא הנדיק המרומז נגד היסוד. וזהו "בריתי" ברית י', שיש לדיקים כאלו ששומרים הברית - ה', הוא היסוד, בקדושה וטהרה. ועל ידי זה הם מחברים יומם ולילה, שיהא הלילה הוא

או יאמר אם בחקותי חלכו (ט, ג). דהנה כן מצוה יש לה שורש בעולמות

שכתוב (כתפלת שחרית של שבת) ישמח משה במתנת חלקו, שבשבת הוא מחזירין לישראל בסוד נשמה יתירה, שאינו רוצה בשל אחרים, ועיין שם. והנה בסוד הגלגול, משה הוא נח (ליקוטי תורה" להאר"י פרשת שמות ד"ה ותקח לו תבת; שם פרשת כי תשא ד"ה מחני רע; ספר הגלגלים פרק מו; שם פרק מח; "ספר הליקוטים" בפרשתנו עה"פ וילך נח ד"ה רע כי נח), ודור המדבר, הם דור המבול עצמן שנתקנו במצרים כמבואר בכתבים ("פרי עץ חיים" שער חג המצות פרק א. ראה להלן הארות ומובאות אות קכה), והבן.

צדיק תמים היה בדורותיו - נח תיקן בכל דור מצוה המיוחדת לאותו דור

ברור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שרודשים אותו לגבאי, לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב כלום. ומקורו סנהדרין קח, א; תנחומא נח ה, ואם היה נאמר בדורו היה גם כן נשמע הדרש זה.

ונראה לי, דבא לאשמועינן, דהנה בכל דור ודור יש שורש לתקן מצוה מיוחדת יותר משאר מצות, למשל בדור הזה יש שורש לתקן מצות יציצית יותר משאר מצות, וכדומה בכל דור יש שורש להחזיק במצוה מיוחדת יותר משאר מצות"י.

הארות ומובאות

לישראל חלקיהם, ואינו אומר אחר שאני לא חטאתי והם חטאו, וכבר זכיתי בחלקיהן, אם כן אקח חלקיהם ואת שלי, אמנם הוא שמח בחלקו, ומחזיר להם חלקם, כי הלא עבד נאמן קראת לו (במדבר יב ז: "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא"), לכן אותן הכתרים של ישראל שהוא פקדון בידו, הוא מחזיר לבעליהן, והוא: עבד נאמן קראת לו". וראה עוד סידורי האר"י (ואלקוא; רבי שבת) שחרית לשבת לתפלת העמידה פיסקא ישמח משה; "חסד לאברהם" להר"א אולאי מעין שני עין הקורא נהר מט; "משנת חסידים" שחרית דשבת פרק ח; "שער הכוונות" ענין מזמור שיר ליום השבת דף סו, א. נג. כלומר, איתא ב"עץ חיים" שער קליפת נוגה פרק ה, שיש לכל אחד מישראל מצוה מיוחדת,

נחם אלימלך

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח (ו. ט).

לכאורה 'בדורו' היה ראוי לכתוב, אף על פי שנח היה חי כמה דורות (בר"ר כו. א: "זה נח, אשר לא הלך בעצת רשעים - תהלים א, א... בשלשה דורות בדור אנוש ובדור המבול ובדור הפלגה". וראה גם מדרש שו"ט תהלים א), אף על פי כן בא לאשמועינן כפירש רש"י ז"ל: "יש דורשין כו' (יש דורשין אותו לשבח, שאילו היה

שנתנצלו מהם בחורב (שמות לג. ה), ונטלם משה אחר כך להשלים מה שנחסר לו בעבורם. אמנם בכל ערב שבת בלילה, חוזר משה ומקבל האלף חלקים שאבד, ולוקחם בסוד תוספות שבת, ואז מחזיר הכתרים של ישראל להם, ומאלו הכתרים, יורשים ישראל תוספות שבת בכל ערב שבת.

וזה סוד: ישמח משה, פירוש כי משה שמח במתנת חלקו, פירוש, כי ביום השבת נותנין לו במתנה, אותו חלק שניטל ממנו, והוא שמח במה שהוחזר לו, וביאור הדבר ישמח משה, פשיטא ששמה בו, אך הסוד הוא, לומר שאינו רוצה להשאיר באותן הכתרים שלקח מישראל, כי כיון שנתמלא לו חלקו, שהוא שמח בחלקו, ואינו מתאוה לחלקן של ישראל, ואז חוזר ליתן

נטלו מהם, ותנא וכולן זכה משה ונטלן, היינו כנ"ל, שלקח מהם חלק הטוב שלהם, ואיתא בכתבי האר"י ז"ל"י מה

הארות ומובאות

וראה גם "היכל הברכה" בפרשתנו ו, ט ד"ה תמים היה: "תמים היה בדורותיו... שהיה מוכיח אותם, ונטלו הם חלק הרע שלו, והוא נטל חלק הטוב שלהם, ונעשה תמים בדורותיו, וזה לא דוקא שמוכיח בדבור ויהיה דרשן, אלא שבהתקשרות שלו עם נפש כל חי, בעת אמירות הדבורים שלו עד כלות הנפש, בהכנעה ובביטול כאין, בלב נשבר ונכנע, ומשתתף עצמו עם כל נפש חי, אזי אם הם חוזרין בתשובה טוב, אם לא נוטל מהם הטוב, ונותן להם הרע שלו כידוע".

נא. זה לשון הגמרא שבת שם: "דרש סימאי, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל, קשרו לו שני כתרים (מזוי כיננה) רשיי, ובתוס' ד"ה שני כתרים: "של הוד היו, לפיכך כשנטל משה קרן עור פניו", אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום (יכל אחד ואחד נטל כתרי), שנאמר (שמות לג. ה) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, אמר ר' חמא בר' חנינא בחורב טענו בחורב פרקו, בחורב טענו כדאמרן, בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו', אמר ר' יוחנן וכולן זכה משה ונטלן, דסמין ליה (שם) ומשה יקח את האהל (אותו ערו, לשון אחד את האהל לשון - איוב כט, ג: בהלו נח, והוא היה קירון עור פניו)".

נג. פרי עץ חיים" שער השבת פרק ח: "הלא כבר בארנו, בסוד: ישמח משה במתנת חלקו, שכשעלה משה להר לקבל התורה, נתנו לו אלף חלקים של אור... וכשעשו ישראל העגל, נאבדו ממנו בעון ישראל, ואז נשאר לו חלק אחד בלבד, מכל האלף חלקים... אמנם משה לא חטא לשיאבדו ממנו, רק בעון ישראל היה זה, לכן הקב"ה משלים אותן אליו משל ישראל, והם הכתרים והאורות שהם עדים של ישראל,

וזהו שאמרו רז"ל (שבת פח, א) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע וכו', קשרו להם שני כתרים, וכשעשו את העגל וכו'

מכל וכל, אבל אותם המעשים טובים והזכויות שעשה, אינם נאבדים, כי אם יש צדיק ההולך בדרכיו של מלך העליון ביה, התקין לבושי ממעשיו הטובים, ומטרם שהשלים לבושו נטחלק ונפטר מן העולם בקיצור שנים, הקביה משלים לו לבושו, מאותם מעשים טובים שעשה רשע הזה החוטא, ומשלים לבושו להתנתק בהם בעולם העליון, זה שכתוב: יכין וצדיק ילבש, פירוש זה החטא התקין והכין לבושים מהמצוות שעשה, והצדיק מתכסה במה שהוא התקין, וזה שכתוב: כסוי חטאה, שהכסתו והלבוש הוא מן המעשים טובים של החוטא. וראה "ליקוטי תורה" להאר"י תהלים לב, שניטל זכויות הרשע וניתן לצדיק וכו', וזה שאמר: איש צדיק תמים היה בדורותיו, שלא היה צדיק תמים מצד זכויות עצמו, רק נעשה תמים בדורותיו, ר"ל עם זכויות דורותיו וכו', וק"ל, וראה עוד שם בפרשתנו דף כג, ב.

וראה גם שם בליקוטים סוף פרשת ויחי דף פח, א: "כי מבואר בזהר (אמור קא, א) מהו אשרי נשוא פשע כסוי חטאה (תהלים לב. א)... שלוקחין עונות מהצדיק ונותנין לרשע, חכיות הרשע ניתן לצדיק, וזהו (איוב כו. יז): יכין רשע וצדיק ילבש וכו', ונעשה זה רשע גמור, וזה צדיק גמור, ובה יובן: נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, על ידי אנשי דורו, שניטלו זכויותו וניתן לנח, ונעשה תמים, כי נשלם בצדקו על ידם, וק"ל". וראה עוד שם דף פט, ב, שמפרש את המדרש (בר"ר ל, א): הפוך רשעים ואינם (משלי יב. ז) זה דור המבול ובית צדיקים יעמוד (שם) זה נח, כי "על ידי שיהפך רשעים ואינם, שניטל זכויותם מהם, על ידי זה: בית צדיקים יעמוד, שנעשה צדיק גמור". וראה גם "שם משמואל" בפרשתנו שנת תרע"ז ד"ה במד"ר: "ונראה דהנה אמרו ז"ל (תנינה טו, א) זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, והגיד הרה"ק היהודי וצללה"ה מפשיטתא, דכן נמי הוא בזה העולם, דאם אין המקום ראוי לקבל קדושה הנשפעת לו מן השמים, וזכה הצדיק שהוא שם ונטלה, עב"ד".

ובא הכתוב לאשמעינן, שהיה נח חי, היה מחזיק ומתקן אותה שורש צדיק תמים בדורותיו, ר"ל בכל דור שהיה המצוה המיוחד יותר לאותו דור.

תולדות נח נח - המתבונן בשפלות עצמו כי נח לו שלא נברא או הוא בבחינת נח לו שנברא

שנים (בגמרא: "שתי שנים ומחצה") נחלקו בית שמאי ובית הלל, חד אמר נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, וחד אמר נח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא.

התכלית הוא - ענוה ושפלות הרוח בבחינת אין שהוא יסוד כל המדות

ועתה נכפל השוואת בזה (כלומר, נכפיל הדבור כזה. ראה כבא בתרא לט, א ברש"י ד"ה שוואת:

תשוואות

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח (ו, ט).

חז"ל העירו כבר בזה (תנחומא נח ב; בר"י ל, ו), כמה שפתח: אלה תולדות, ומסיים: איש צדיק תמים היה וגו'. ונראה, על פי מה שכבר ביארנו הכפל: נח נח, על פי הש"ס דערוכין (יג, ב) ג' הארות ומובאות

נח. "תשוואות חן" בפרשתנו ד"ה אלה תולדות נח: "להבין ענין הכפל: נח נח, נראה לפרש על פי מאמר חז"ל במסכת עירובין (יג, ב) ג' שנים (שתי שנים ומחצה) נחלקו בית שמאי ובית הלל, חד אמר נח לו לאדם יותר שלא נברא משנברא, וחד אמר נח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. והנה באמת אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, ואין כאן פלוגתא, כי כאשר הארם מפשפש במעשיו תמיד ורואה ברקי מפעליו, ומבין שיותר היה נח לו שלא נברא משנברא, אם כן באמת ההיפוך, באדם כזה נח לו יותר שנברא משלא נברא. וכאשר האדם מסתפק את עצמו במיעוט מעשיו הטובים, ומתדמה לפי חלישות הכרתו, כי לו נאה הבריאה, ונח לו יותר שנברא משלא נברא, שמדמה עצמו למסגל מעשים טובים, אז באמת הוא ההיפוך, שיותר נח היה לו שלא יהא נברא. ולפי דברינו נולד נח' מינה' כנ"ל, שכשבעיניו הוא לנח לו יותר שנברא, אז נולד נח' הב', שבאמת נח לו יותר שלא נברא, ושכשבעיניו הוא מחזיק עצמו לנח לו שלא נברא, אז באמת נח לו יותר שנברא, וזהו פירוש הפסוק: אלה תולדות נח נח, שמינה' האחר, נולד הב' כנוכח".

אשר ירד לזה העולם בשביל לתקנה, וכמו כן יש לכל אדם חלק התורה המיוחדת לו דווקא לעסוק בה, אם בגמרא אם בדרוש אם ברמז ואם בקבלה, וכדומה. וראה כל זה עוד בארוכה "עץ חיים" שער קיצור אבי"ע פרק ד; "ספר הגלגולים" פרק ד; "ספר חרדים" - מהדורת ירושלים תשד"ם - פרק טא; "שבט מוסר" פרק א אות יג יד; שם פרק כג אות כט ל. וראה גם "נועם אלימלך" פרשת בשלח ד"ה ועתה הרם. ומוסיף כאן ה"נועם אלימלך" בנוסף לזה, כי גם בכל דור, יש מצוה המיוחדת לאותו דור לתקנה. וראה "דעת משה" להרה"ק ר' משה אליקים בריעה מקאזניץ זי"ע פרשת בחקותי דיבור הראשון: "דהנה כל מצוה יש לה שורש בעולמות העליונים, ונודע מספרים הקדושים, שבכל דור דור, יש איזה מצוה שהוא מסוגל להזהיר בה יותר בדור ההוא ובעת ההוא, לפי סגולת הדור ההוא, וכדאיתא ב"נועם אלימלך". אמנם כיצד ידעו הדור ההוא את המעשה אשר יעשו, ואיזה מצות המסוגלת להם, הוא על ידי הצדיק העולה תמיד לעולמות העליונים, ורואה את המצוה שמאירה שם, אז הוא מזהיר ומצוה את העם להזהר בה מאד".

פ"ג מ"א) מאין באת, ועל דרך מאמר אנשי המחקר ("יצחק ישראלי למהר"ל פרק כו) שההעדר הוא בחינת הויה ("ההעדר הוא סיבת ההויה, ואם אין כאן העדר אז לא תחול שום הויה, שלא יתהרהר דבר, רק כאשר קדם לו העדר צורה לגמרי"), כן זה הדבר שמבחינת 'אין' בא לבחינת 'יש', וזהו: יש מאין, והוא הבחינה שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק שי עולמות (עוקצים פ"ג מ"ב), שבא על ידי בחינת 'אין' לבחינת 'יש'.

וזה פירושו: אלה תולדות נח נח, שמבחינת נח' נולד נח' אחר, שכאשר האדם בבחינה זו, שדומה בעיניו שנח לו שלא נברא, אז בא לבחינת הויה, להיות נח לו שנברא. וזהו: נח איש צדיק תמים, שמבחינת נח' קמא כנ"ל, נולד נח' הב', בחינת: איש צדיק תמים.

ומפי חמי זקני מורינו הרב ר' שמואל מקאמינקא, שמעתי על הש"ס הנ"ל בדרך צחות, שהענין הוא שחז"ל מזהירנו שלא יצטרך האדם לבוא לגלגול פעם שנית, וזהו אמרם ז"ל: נח לו לאדם שלא נברא יותר, שלא יתגלגל שוב, ויתקן מעשיו עתה, אחר שכבר נברא בפעם זה, וזהו: משנברא, ודפח"ח.

הארות ומובאות

נח. כלומר, יג מדות של רחמים שאמרם משה שמות לו (ו, ז): "ה' ה' א-ל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקמה". הם נגד יג מכלילין דרחמי שאמר מיכה (ו, יח-ט): "מי א-ל כמך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם. תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם". כמבואר ב"עץ חיים" שער

שוואת דיבור". וראה עוד סוכה נו, ב), שבאמת אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, שב' הבחינות הם באדם, כאשר האדם מתבונן בשפלותו, ומסתכל במעשים טובים שלו ובתורתו ובתפלתו, ונתקטן על ידי זה, כאשר ודאי האמת כן הוא, אז סימנא מילתא מיהו הוי (הוריות יב, א; כריתות ו, א), שהמשיך על עצמו בזה כלל הי"ג מדות, שהוא מדת אמת, ועל ידי זה הכיר פחיתת ערכו. ובהיפך ח"ו, כאשר נתגדל על ידי זה ח"ו בעשתונות לכבו, וטח עינו מראות פחיתת ערכו, אז לא המשיך על עצמו בחינת אמת, ונשקע בשקר ח"ו.

ועל דרך זה שמעתי בשם הרב המגיד מו"ה דוב (מעזריטש) ז"ל, צהר תעשה לתיבה (ו, טז), שפירש שיעשה האדם את התיבה שלו כתורה ובתפילה ברה וזכה, שתצוה לך, עד כאן, ודפח"ח (ראה להלן עמ' שפד ובארוכה בהארות ומובאות אות קסט). ופירוש הענין הוא, כנ"ל שתאיר לך שכלך, שתראה על ידי זה פחיתת ערכך, ותבוא על ידי זה לבחינת שפלות.

וזהו פירוש (תהלים קכא, א): מאין יבוא עזרי, שכאשר האדם בעיני עצמו בבחינת אין, מזה בא לו עזרו. וזהו הפירוש (אבות

א"א פרק ט. וראה ב"תומר דבורה" להרמ"ק פרק א: "האדם צריך שיתדמה לקונו... אם כן ראוי שתמצאנה בו י"ג מדות אלו". ובי"ע חיים" שער דרושי הצלם דרוש ב כלל יז, שמדת 'אמת' שהוא מדה השביעית הוא כולל כולם, ראה שם היטיב, ובי"שער מאמרי הרשב"י בפירושו על האדרא זוטא קדישא (ברפח"י מהדורת שנת תרנח) דף נט טו"ד. וראה בשל"ה חק' עשרה מאמרות מאמר שני (מהדורת מפני יד רמה חיפה) אות פח: "מדת האמת שבה קיום הכל".

קלד בראשית ט נח

אונקלוס

אשר עלהארץ: ויאמר אלהים אל
 נח זאת אותהברית אשר הקמתי
 ביני ובין כלבשר אשר עלהארץ: פ
 שש יה ויהיו בניינח היצאים מןהתבה
 שם וחס ויפת וחס הוא אבי כנען:
 שלשה אלה בניינח ומאלה נפצה
 כלהארץ: ויחל נח איש האדמה
 וישע פרם: וישה מנהיין וישבר

די על ארעא: ויאמר יי קנה רא
 את קים די אקמית בין מימרי
 ובין כל בשרא די על ארעא:
 יה ויהו בני נח די נפקו מן
 תבותא שם וחס ויפת וחס הוא
 אבוהי רכנען: י תלתא אלון בני
 נח ומאלין אתברו כל ארעא:
 כ ושרי נח גבר פלח בארעא
 ונציב פרמא: כא ושרי מן חמרא

לקט בהיר

רש"י

אלא זכו מדרשו, כשחצו מדת הדין לקטרג עליכם*
 אני רואה את האות ומכרתי (ח) זאת אות הברית.
 הראהו הקשת ויאמר לו הרי האות שאמרת:
 (יח) וחס הוא אבי כנען. למח הולך לומר כאן,
 לפי שהפרשה עסוקה וזכר נשכחו* של נח
 שקלקל זה חס, ועל ידו נתקלל כנען, ועדיין לא
 ידענו* חולדות חס, ולא ידענו שכנען בנו, לפיכך
 הולך לומר כאן וחס הוא אבי כנען (יח): (כ) ויחל.
 עשה עמו חולין^(כ), שהיה לו לעסוק תחילה
 בזנועה אחרת (יח): איש האדמה. אלוני
 האדמה^(כ) (יח), כמו (יח) איש נעמי: וישע
 פרם. כשנכנס לתוכה הכנים עמו זמורות ויחורי
 תאנים^(כ) (יח): (כא) אהלה. אכלה כתיב^(כ), רמז
 ל"י השבעים שנקראו על שם שומרון שנקראת אכלה
 שמי נשחטו* ליהי אבם. * בשמחתו של נח. * לא סתם.

אמר הכתוב את קשתי נחתי בענן (במ"ח), ואמ"ל שזכונת
 הכתוב הוא שאם יהיה ענן וגם גרמיה הקשת אז וזכרתי פי'
 לך אני לזכור, אם כן למה שיעה לומר "בענני" ותלה הדבר
 בעננו ב"ה היל"ל אם יהיה ענן כמשקל ונראה
 (ב"ב): (כ) כי מה שאמר למעלה זאת אות הברית
 כבר אמרנו שהוא כמו מתיך על קשיא, אבל זו ודאי שמיזרח
 הוא אם לא שנאמר שהראהו כניכול בלאעב
 (בא"י): (כא) זה פי' ויחל, ומה שאמר לעסוק
 "תחלה" אינו יוצא מלשון הכתוב, אלא טעם הוא למה
 נקרא הנטיעה מעשה חולין, שאם יחל לשון התחלה מיותר
 הוא כי מאומרו וישע פרם נשמע זאת (ג"א), ועוד הול"ל
 לנטוע פרם כמו ויחל העם לנטוע (במד"ב): (כב) כי
 מיותר הללו איש האדמה מקושרות זו לזו, והקישור יכול
 להתפרש ב"ז אופנים, הא' כמו ויהי עשו איש שדה פי' איש
 הפקר איש שכל עסקיו בשדה לצוד ולרמז וכו', או איבר שכל
 עסקיו בשדה לעבוד ולתרוש מתקרב עד ערב, ורש"י לא רצה לפרש כן שזה יהיה גנאי לנח, ואפשר שאינו אמר, ובמר בדרך כי
 שהוא כמו איש נעמי אדון של נעמי, איש האדמה אדון האדמה, או משום שממנו נמישבה האדמה או שבשנילו עמדה
 האדמה כדאי במד' הנעלם מ"א (בא"י). ואל פשיני שאין איש נעמי מלשון אדנות אלא נקרא אישה ובעלה של נעמי
 בעבור שנתקשר עמה, זה אינו, כי בכל מקום מיבת בעלה או אישה פירושו אדון שלה וקונה שלה כמו בעל הבית שהוא אדון
 של בית וקונה של בית, ובכל מקום מיבת אשה או אשה פירושו קנין שלו ושפחה שלו, אמת שמיבת איש יגיד שהוא זכר, אבל
 לא נקרא "איש" בשביל זכרות שלו ואין הנקבה נקראת אשה בשביל נקבות שלה, אלא בשביל שהיא ניקנית ונשבעדיית
 ונכניעת תחת האיש, וכל עוד שהתחברותם לשם זנות אין זו נקראת אישות, והדבר פשוט הוא (ג"א): (כג) דל"כ ממה
 נפק קשה, אם לא נשחטו הכרמים במצול למה נטע, ואם נשחטו מהיכן היה לו, ופי' זמורות ענפים של גפן, ולדוגמא נקט
 ב' מינים אלו, אבל הכנים מכל המינים שהמצול שטף את הכל, ובכ"ר מביא ראייה מן הפסוק מכל מאכל וגו' ואספת אלך
 (ג"א): (כד) ובכלל מיותר הוא, או היל"ל בתוך האהל, והגם שבכ"ר דרשו כן מתיבת ויתגל ולא נאמר ויגל, ויתגל משמע
 לשון גלות, ומתיבת אהלה דרשו אהל של אשה, אפשר שלרבינו ז"ל נראה טפי דרוש זה של גלות, כי מה נפ"מ בחיו אהל
 נחלה, ותלה הדרוש במיבת אהלה ולא במיבת ויתגל שעל פי פשוטו אין במיבת ויתגל שום שינוי שיכריחו לדרוש, כי אדרבה

אונקלוס

בראשית ט נח

לחבלא ארעא: יב ויאמר יי קנה רא
 את קים די אקמית בין מימרי
 ובין כל בשרא חותא די
 עמכון קדרי עלמא: יג ית קשתי
 יהבית בעננא ותהי לאת קים בין
 מימרי ובין ארעא: יד ויהי
 בעננתי עננא על ארעא
 ותחתי קשתא בעננא:
 ט ודברנא ית קמי די בין
 מימרי וביניכון ובין כל בשרא
 חותא בכף בשרא ולא יהי עוד
 מיא למופנא לחבלא כל בשרא:
 טז ויהי קשתא בעננא ואחזנה
 קמדבר קים עלם בין מימרא דיי
 ובין כל בשרא חותא בכף בשרא

ויאמר אלהים זאת אותהברית
 אשראני נתן ביני וביניכם ובין כלנפש
 חיה אשר אתכם לדורת עולם: י
 קשתי נתתי בענן והיתה לאות
 ברית ביני ובין הארץ: י
 בענני ענן עלהארץ ונראתה הקשת
 בענן: י
 וזכרתי אתבריתי אשר ביני
 וביניכם ובין כלנפש חיה בכלבשר
 ולאיהיה עוד הפנים למבול לשחת
 כלבשר: י
 והיתה הקשת בענן
 וראיתה לזכר ברית עולם בין
 אלהים ובין כלנפש חיה בכלבשר

רש"י

לקט בהיר

(יב) לדדת עולם. (כתב חסר^(י), שיש דורות שלא
 הולרכו לאות, לפי שלדיקים גמורים היו, כמו דורו
 של חקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי
 (יח): (יז) בענני ענן. כשתעלה במחשבה לפני
 להביא חשק^(י) ואבדון לעולם (יח): (עו) בין אלהים
 ובין כל נפש חיה. בין מדת הדין של מעלה
 וביניכם (יח), שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה,

(יח) לכאורה נראה כוונתו שאין ראונו להוליא הדורש מתיבת
 לדת שא"כ היה אומר כמו בשאר מקומות כגון ישב כתיב,
 או לחת כתיב, וכאן לא אמר לדת כתיב, מה נראה שר"ל
 חסרון הול"ו ובפרט ב' וואוין מורה חסרון בענין, כמו
 עפק חסר מורה חסרון בו, שלא דוקא כל הדורות, או
 אפשר הכוונה שדוקא דורות החסרים דהיינו רשעים צריכים
 לקשת ולא דורות המלאים בלי חסרון, ובשום אופן אין לומר
 שחסרון הול"ו השני מורה על לשון יחיד לדוקא, שהרי
 כמעט כל הדורות היו צריכים לאות ולא דור אחד (רא"ם), ובכל אופנים עיקר הדיוק הוא ימור המיבה שדי לומר "לעולם"
 (ב"ב): (יט) ואין פירושו ענין ממש שממטיר גשם, אלא מלשון ענין חשך וערפל, והוא על פי פשטות כונו לאבדון,
 והכרתו, שאם פשוט כפשוטו, וכי בכל פעם שנראה עננים העולם ראוי למבול עד שהולך הקב"ה לראות האות ולהכיר שלא
 להשחית כל מי, אמתהה (רא"ם). ועוד עדים אחרים שלא כן הוא שלא בכל פעם שיש ענן ישנו האות (ג"א). ועוד הרי כבר

אור החיים

אזכרם וזקק שיעשה למען הצדיקים ולא יאבד
 הרשעים שעממם זה הוא לזכר מהדון ונחלכה ה'
 על הדבר וכשלא מצא לז להטות משפט נחמם
 עליהם לאבדם. ואין פרט זה ככלל בשבועת ה' (יח)
 והמטיר על רשעים אש וגפרית. ואת זה ראו
 המלרים והשבו כי באש ה' וכו' (ישעי' ס"ו)
 להתחכם שלא יצאו במשפט האש להיחם פרט
 בעולם:

אור בהיר

מעט. קמב) בשום אופן אינו ככלל, שאין זה על כל העולם וגם אינו מצול של מים.

הר"ל לר"ל זצ"ל וויאקסמאן פא"ס א

תפארת פרשת נח אלימלך יג

זיע"א לא היה מהסס אף לרגע, ועוזב אמירת שיר השירים שלו ומזרזו להציל נפשו של חייל יהודי אחד הזקוק לכך". עכ"ל ר' נחום זצ"ל.

← ומעתה נשתדל נא להבין במה טעה נח. שהרי לדברינו עשה כהוגן מאד, וקיים בנפשו "קדש עצמך במותר לך", ואיך טעה בנטיעת הגפן "כמוצאי שבת" ונעשה חולין.

ונקדים דברי המהרי"ל דיסקין בריש פ' נח. שכתב עה"פ אלה תולדות נח ונח' איש צדיק תמים הי' בדורותיו. ולהלן נא' כי אותך ראיתי צדיק לפני כדור הזה, ולא נא' תמים. ופירש"י מכאן שאומרים מקצת שבחו בפניו. גם י"ל, כי ידוע ששם צדיק מורה על מי שכובש את יצרו, שלכן נקרא יוסף בשם יוסף הצדיק. ושם תמים מורה על המאמין בה' בחזק האמונה, וכמו שנא' תמים תהי' עם ה' אלוקיך. וידוע שדור המבול הי' נכשלים בעון חמס ושפיכת דמים וגזל והשחתת דרך ארץ בענייני תאוות. ולכך נאמר בנח כי אותך ראיתי צדיק לפני כדור הזה, לומר שלכן הוא ניצל מן המבול שהי' בבחי' צדי"ק כדור הז"ה. ואמנם ידוע שדור הפלגה לא נכשלו בענייני תאוה והשחתת דרך ארץ רק בענייני כפירה ומינות רח"ל שכוונתם לבנות עיר ומגדל לעשות עמו מלחמה רח"ל, ונח ניצל גם מדעת המשוכשת הזאת אשר היא נגד רצונו יתברך ועמד באמונה בה' בתמימות, אז נקרא צדיק תמי"ם, ולכן כאשר סיפר הכתוב מעלות תולדות נח בדורותיו לשון רבים, שאז אינו מבאר זכות הצלתו כדור הז"ה כלעיל, רק שלימות מעלותיו בשני התקופות אשר חי, אז הכתוב מתארו צדי"ק תמי"ם היה בדורותיו ודו"ק ושפתים ישק.

ויצא לנו מדבריו זצ"ל, ששני הדורות, דור המבול, דור הפלגה, היו שני תקופות שונות, ולא ראי זה כראי זה. כדור המבול היה התגברות כח התאוה בעולם. וכדור הפלגה לא היה התגברות זה, רק היה נסיון באמונה וברעות כחכות.

וכבר כתב הגאון ר' יעקב קמנצקי זצ"ל (כפ' ויצא כספרו אמת ליעקב - עיונים במקרא) שלכן הלך יעקב לפני צאתו מבאר שבע לחרן, ועסק בתורה י"ד שנה כישיבת שם ועבר, שידע יעקב שמעתה הוא הולך מתחת צל כנפי קדושת בית אביו, בית יצחק, ויצטרך לחיות חיי יהודי בין רשעים, כופרים, חמסנים וגזלנים. ולכן הלך דוקא לישיבת שם ועבר, ששם ניצל מדור המבול, ולימדו ליעקב היאך לינצל מנסיונות בגדר תקופות המבול (זהו הוספת נופך לדרכינו לדברי הגאון ז"ל) ועבר ניצל מדור הפלגה, ולמדו ליעקב היאך לינצל מנסיונות כאלו.

וממשיך שם הגאון ר"י זצ"ל שלכן מסר יעקב תורתו שלמד בבית שם ועבר דוקא ליוסף. שראה ברוח קדשו שאף הוא יצטרך לב' דרכי ההנהגה הללו, כי במצרים היו ב' הנסיונות גם יחד, שמופי זימה היו, וגם כופרים גדולים, כידוע מפסוקים וממדרשים, עכ"ן ליוסף דוקא, שהורד מצרימה, מסר תורת שם ועבר, עכת"ד ר' יעקב ז"ל, ודברי פי חכם חן.

⁷ זה תלוי בבי גירסאות ברש"י שם אם היה שם ועבר או רק עבר ע"ש.

ולחזור לעניינינו, נוכל לומר, שבהיות שכבר נמחה במבול כל אנשי דור המבול ואף ג' טפחים מעומק המחרישה. ונח ידע והבין שכבר עברה וחלפה לה תקופת המבול. ומעתה מתחלת תקופה חדשה השונה מחבירתה. ומבואר במס' יומא (סמ:): שכיון שנהרג יצרא דע"ז כבר אין התגברות היצר בזה. וכך אולי חשב נח, שמעתה כבר אין צורך לזוהר כ"כ מתגברות התאוות. לכן דקדק בתחילה בקדושת ה"מותר לד", ולא דקדק לגמרי, וסוף כל סוף נכשל בנשיעת הגפן, והראו לו מן השמים, שעדיין יצרא התאוות קיים, אף עפ"י שאינה כמעיקרא.

היוצא לנו מדברינו היא, שעיקר נסיונו של נח ביציאתו מן התיבה היה, אם יצליח להמשיך מקדושת התיבה אל תוך החול כראוי או לא. וכך כל הפסוקים עמוקים ובאים, וכל הדקדוקים מתיישרים.

וזהו עבודת ימי חודש חשון לדין כהיום הזה. שבדוקא מנסים אותנו כמה שנקבע חודש "מרחשון", שכולה חולין, לאחר חודש תשרי מיד וסמוך. שהנסיון שזה לנסיונו של נח. שבדאי הלב מתגעגע ומשתוקק לישראל בתוך ימי השמחה והתרוממות, ימי השראת השכינה של "קראוהו בהיותו קרוב", ואין רגלינו רוצים לשאת אותנו לחוץ מתחומי הימים הנוראים. אך "היום לעשותם" זהו עולם העשיה, וחייבים לנו לעשות את אשר דרוש לעשות. ואולם אם נצליח להמשיך הקדושה כדבעי אל תוך ה"חולין" של חודש חשון, אזי תתקיים בדינו, "ויהא רעוא דתשרי על עמיה" וכראמרי אינשי, יהי רצון שתשאר "תשרי" על עם ישראל כל השנה. ולכן הוצא - היצא, מוכרחים לנו לצאת, כי עבודה ומלאכה גדולה מוטלת עלינו לעשות. מלאכת הלימוד בעיון, עבודת התפלה כראוי, "היום לעשותם".

ובאמת המלאכה הדרושה מאתנו נכללת בג' דברים, כאשר כללם התנא בפרקי אבות, "שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". ובספר אמונת עתיך מדייק למה הוצרך להשמיענו שהיה משירי כנסת הגדולה, והי' רכומן שביהמ"ק הי' קיים והיו שרויים על אדמתן והשראת השכינה ביניהם, ומזבח שהקריבו עליה קרבנותיהם לפניהם, היה אז בקל לעבוד את השי"ת. אבל אח"כ בחורבן המקדש, שישראל הלכו בגלות הותחלה הנהגה אחרת. ואז העמיד השי"ת לישראל אנשי כנסת הגדולה שהיו ק"כ צדיקים ומהם כמה נביאים, והם⁸ תיקנו סדר התפלות והברכות לישראל ושאר תקנות. אבל אח"כ כשראו ישראל שאנכה"ג מוקינים והולכים, ומתים אחד אחד, ומדוד החדש לא קמו בני אדם ממלאים מקומו, או נתייראו בני", איך יעמוד עכשיו הכלל ישראל, ואיך תתקיים תורה ויהדות בלי אנשי כנה"ג. והי' מת צדיק אחר צדיק עד שלא נשאר אלא אחד, "שמעון הצדיק היה משירי כנה"ג". וכולם נתייראו, מה יהיה אחר שימות גם הוא, שאף הוא לא יחיה לעולם. ולכך הכריז שמעון הצדיק ואמר, אל תחשבו ישראל שהעולם קיים

⁸ ותקופה זו נמשכה אף אל תוך זמן בית השני.

במדבר ט י בהעלתך קיד אונקלוס

יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו: כב או ימים או יחדש או ימים בהאריך הענן עלהמשכן לשכן עליו יחנו בני ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: כג עלפי יהוה יחנו ועלפי יהוה יסעו אתמשמרת יהוה שמרו עלפי יהוה ביד-משה: פ י וא וידבר יהוה אל משה לאמר: ב עשה לך שתי

ולפי ומסתלק עננא ונמלין: כב או תרין יומין או ירחא או עדן בערן באורכות עננא על משכנא למשרי עלוהי שרן בני ישראל וקא נמלין ובאסתלקותה נמלין: כג על מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי נמלין ית מסרת מימרא דיי נטרין על מימרא דיי בידא דמשה: א ומליי י עם משה למימרי: ב עביר קה תרמין

לקח בהיר

רשי

(כב) או ימים. שנה (כמו ויקי כיה כיש) ימים חכיב (א) ג' מאמרים אלו מקודם בספרי, ופשוט שדרשו מיצח לך גאולתו: (ב) עשה לך. שיהיו חוקעים לפניך" המיותר, וגם אומרו עשה לשון ימיד ולא אמר עשו שקהל

אור החיים

פירוש היו ממחויבים כשיעור אשר ימחין ה' ליסע אס מעט ואס הרבה. ואס האמר אס כן למח הולך להקדים צ' פסוקים ראשונים פסוק ובהאריך ופסוק ויש אשר יהיה וגו', אס להגיד שכן של ישראל הכה הוא ציחר שנה בגמון של דברים כמו שפירשנו. הכה אס לא קדם מאמר ובהאריך הענן על המשכן וגו' ויש וגו' לא היינו מפרשים במאמר ובהאריך על המשכן וגו' על פי ה' וגו' כדרך שפירשתי, אלא היינו אומרים שהיו ממחויבים בזמן האריך והיו נוסעים בזמן המועט ולא אחרו ולא קדמו, אבל ידיעה הראון השלם כדרך שפירשתי לא היינו יודעים, אלא אחר שהקדים שלא קדמו ולא אחרו בפסוקים הראשונים כדרך שפירשנו שאפילו כחשב לא חשבו להקדים ולאחר, צא הכחוב והעירנו בגומרון של דברים להבין מה שפירשנו בהס"י, ומה שאמר עוד על פי ה' ביד משה, ר"ל כבר דרשו (ספרי ח"א פ"ד) שהיה הענן מתעגל ולא היה מזדקף עד שהיה משכ אומר קומה ה' וגו':

ב. בהאריך הענן וגו' פירוש יספר כאן ששנה ישראל שאפילו כל כך נתעבב הענן שנה אחת יחנו ברזונס, ובהעלותו אפילו לא יתעבב אלא מערב עד צקר ונעלה הענן נוסעים, והשוב הכחוב שניהם רצון הנסיעה שהיחה להם בשלל היות מהעבב אלא לילה אחת לראון שהיה להם לנסוע אחר שנה אחת כי ודאי יחפלו ליסע, והשוב הכחוב רצון שהיה להם בנסיעה אחר שנה אחת לנסיעה אחר לילה אחת לחניטס"י) שלא היו קאים בעכבת החנייה ללד הזמן שלא היה כל כך ארוך כמו כן בחנייתם שנה אחת, וגמר אומר הטעם, על פי ה' שלא היו חפזים אלא לעשות מאמר ה', ואומרו שמרו את משמרת ה' (ב) עשה לך וגו'. רריך לדעה למח הולך

אור בהיר

(פ) מה חידש בפסוק זה. (פ) פי' אחר חנייה שנה שלימה לא היה משוחף ברצון הנסיעה רצון עמם כל עיקר כמו בנסיעה שלאחר יום. (פ) פי' ג' חמיטות יש בדבר הזה, (א) חשבו לנסוע, אבל מאחר שה' אמר לחנות לא נסעו בפועל, (ב) רצונם ליסע, ואף

במדבר ט בהעלתך קיג אונקלוס

י ובהאריך הענן עלהמשכן ימים רבים ושמרו בני ישראל את משמרת יהוה ולא יסעו: כ ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן עלפי יהוה יחנו ועלפי יהוה יסעו: כא ויש אשר יהיה הענן מערב עד-בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או

על משכנא שרן: ט ובאורכות עננא על משכנא יומין סניאין ויטרון בני ישראל ית מסרת מימרא דיי וקא נמלין: כ ואית די הוה עננא יומי רמגון על משכנא על מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי נמלין: כא ואית די הוה עננא מרמשא ועד צפרא ומסתלק עננא בצפרא ונמלין או ימם

רשי

לקח בהיר

(כז) ואינו כמו אכן יש ה' במקום הזה (ברא' כ"ח ט"ו), (ספרי): (כ) ויש. כלומר ופעמים ימים מספר. וכאילו אמר ויש זמנים: (כח) ואין פירושו כמו מספר ימים לשון רבים והם שנים, שהרי יומים כמיז לנדו, ונקרא ימים מועטים ימים מספר לפי שנקל לפסור אותם (ג"א) ימים מועטים ימים מספר

אור החיים

חפזים בשנה ולא בהילוך אלא ללד שמירה דבר ה', והוא אומרו ושמרו וגו' הכם שהם ימים רבים, ואומרו ולא יסעו" ולא אמר ולא נסעו, לשלול בחינה החושב כאלו אמר ולא יחפלו ליסע:

ב. ויש אשר וגו' ימים מספר. גם זה מספר ששנה ישראל שהם שלא יחנו לפוש אלא ימים מועטים יסעו ובעלות הענן, ואמר על פי ה' יחנו, ואין שייכות לזכרון שניהם אלא למסע"י, נחכוון להשוות הנסיעה לחנייה לומר כשם שעל פי ה' יחנו ברצון והשלמה דעה לנוח מהדרך כמו כן ברצון השלם היו נוסעים הכם שהיו נוחים זמן מועט. וראיתי שחרגס יונתן בן עוזיאל ימים מספר שבעתי יומין, ולפי דבריו ז"ל אין מקום לדבריו לומר שצא לשנה ישראל כי יש במשך ז' ימים לנוח מן הדרך, ולדבריו ז"ל יחצאר הכחוב על זה הדרך שצא לומר שבין צפרק החנייה בין צפרק הנסיעה הכם שהיה להם הרצון) לא היו עושים הדבר אלא ללד היות הדבר מאמרו יחצרך, והוא אומרו על פי

אור בהיר

(ע) לשון עמיל. (ע) פי' כאן אין שייך להזכיר החנייה. (פ) פי' היה להם רצון ב' הדברים, שבעת החנייה היו רוצים לחנות, ואחר שהיו נוחים ז' ימים היו רוצים ליסע. (פ) שקודם היל"ל מערב עד צקר שהוא חצי יום, ואח"כ יומם ולילה שהוא יום שלם, ורק אח"כ ימים מספר, אלא ודאי שהוא דבר אחר. (פ) אבל לעולם הם דבר אחד. (ג) ואין אלו בכלל ימים מספר. (ד) פי' מספר האין היה הדבר.

כְּלֵהֲעֲדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְאִם־
בְּאַחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלָיךְ הַנְּשִׂאִים
רְאִישֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל: וּתְקַעְתֶּם
תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים
קִדְמָה: וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שְׁנִית
וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים תִּימָנָה תְּרוּעָה

בהון ויזמנון קותך כל כנשתא
לתרע משכן זמנא: ד ואם בתרא
יתקעון ויזמנון קותך רברבא
רישי אלפי ישראל: ה ותתקעון
יבבתא ויסלון משריתא דשרון
קדומא: ו ותתקעון יבבתא
תגנות ויסלון משריתא דשרון

לקם בהיר

ומניא ראה מלשון הכמוז שלל אמר כשנעודו אלה ונועדו
אלך שפירושו ע"י התקיעות ונועדו אלך (בד"א): ט
לזנו לומר זנה, שצפסוק הקודם אמר הכמוז אלך אל פתח
אהל מועד, וכאן לא אמר אלה אלך, ומפסוע מזה שפי'
אלך בכל מקום שמה נמלא שם, זה יהיה החילוק בין
תקעו נאחם או בשמים שנאחם אינו אל אהל מועד רק אם
תקעו בשמים, אבל החילוק בין הנשיאים ובין העדה יש סימן אחר, זה אינו, שהרי יש לנו גזירה שזה שכל ועד היא אל אהל
מועד (ג"א), והג"ש הוא נאמר "תקיעה" בעדה ונאמר "תקיעה" בנשיאים מה תקיעה האמורה בעדה אל פתח אהל מועד
אף וכו' (ספרי), והג"ש לא ראה הנשיאים דספרי ולכן כתב ונועדו היא הג"ש (מ"ל): י' פ"י רק מלד הקולות יש סימן
למסע שיש שם קול תרועה, ולא מלד התולרות וההגנים, שבין מקרא העדה ובין מסע המתנות צ"ב הכגים ובז' תולרות,
ודרשת מו"ל היא ע"ה: אומרו ותקעם תרועה בהכרח שאין פירושו שפעשו קול תרועה והוא דבר אחד, אלה הוא ב'
דברים, סיבת ותקעם פירושו שפעשו קול תקיעה, וסיבת תרועה פירושו קול תרועה, וההכרח מפסוק ו' דכתיב ובהקהיל
אח הקהל תתקעו ולא תריעו, חה מיוסר, שמהיכי תימי יתרעו אם לא נאמר, אלה בא לשמור ולומר שלא נלמד מקרא העדה
ממסע המתנות (כמפורש דבר זה דבדרי רבינו במאמר הסמוך), ועדיין מיוסר הוא סיבת תתקעו, והיה די לומר שבהקהיל
אח הקהל לא תריעו, אלה הרי זה בא ללמד ונמלא למד על עצמו וכל לכוין שבמסע לריך ב' דברים תקיעה ותרועה, חה
פירושו, דוקא במסע תתקעו וגם תריעו אבל בהקהיל רק תתקעו ולא תריעו, הרי הוכחו שבמסע לריך קודם תקיעה ואח"כ

אור החיים

שכמו כן תהיה נסיעת ישראל על פי משה"י) ו. ותקעתם תרועה שנית. ולא היה מספיק
לכבודו של משה, כדרך שחלק לו כבוד למסע הענין
שלא יסע עד שיאמר לו קומה, והוא מה שרמז
במאמר לך פירוש לרשותך ולמאמרך, ורז"ל דרשו
(ספרי) עשה לך משלך, גם דרשו (במד"ר ע"ו) לך
אחך משמש ולא אחר יכול להשתמש בהם, וע'
פנים לתורה:

אור בהיר

שכלית מייחס ומסע היה לזכר הילולות, ועל זה מסיים שבראון עשו כל המנינים והמסעות מאחר שידעו תכלית הדברים. (פח)
פי' גם אחר שאמר משה קומה ה' וגו' וכבר היה נוסע הענין, אבל דגל מנחה יהודה לא וזו ממקומם עד שתקע משה
במחנות. (פ"ב) כמו כן נמא לא יהיה די בתקיעה אחת לכל הדי' מחנות.

חֲצוּצְרֹת כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם
וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסַּע אֹתֵי
הַמַּחֲנֹת: וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלָיךְ

לקם בהיר

כמלך (כמו שנאמר) (דבר ל"ג) ויכי בישוק מלך (תמ)
- ספרי: תעשה לך. משלך (סס - סס) עשה לך. אחת
עושה ומשתמש בהם) ולא אחר (סס - סס): למקרא
העדה. כשתרצה לדבר עם הסנהדרין) ושאר העם
ותקראם ללאוף אליך, תקראם על ידי תולרות:
ולמסע את המחנות. בשעה סלוק המסעות)
תתקעו בהם* לסימן, נמלאח אחת אומר על פי
שלשכ היו נוסעים, על פי הכ"ב"ה, ועל פי משה,
ועל פי תולרות (מכ"מ י"ג - ספרי): מקשה. מן
העשה" תעשה בהקשה* הקורנים: (ג) ותקעו
בהן. בשמים" והוא סימן למקרא* העדה" (שנאמר)
ונועדו אלך כל העדה אל פתח אהל מועד:

לקם בהיר

וזכור יעשו, ואל יקשה לך היאך דרשו מתיבה אחת ג'
דרשות, שנאמת כולם ביחד אינם אלה דרוש אחד, והכוונה
שאלן תולרות אלו כלי שרת הנאים ממשות נזיר והם
קדושים קדושת הגוף להפסל ביואל, שכן הסתם לא היו
בערה בכלל, אלה עם משה בניית ועד שלו, ולא היו נעשים
אלה לכבוד מלכות משה שלא יונך לשלוח שליחים בכל
המחנה כשרוצה להשמיעם דבר, אלה כמלך הנומן אות
וסימן ודי, ולזה נגזרו קודם פטירת משה רבע"ה, וגם במיין
כגון ער האלף לנקוד דבר לאלופו לא היה משתמש
בהם ללואפס (בא"י): ב) לא שהוא בעלמו היה מוקע
או שעשה התולרות בידיו, אלה ר"ל עשיית התולרות
והשימוש בהם היה מיוחד למשה שרק לזכרו היו נעשים ורק
בפקודמו היו מוקעים לזה בא ממנון עצמו לא ממנון
הקדש (בא"י): ג) אמר סנהדרין, לפי שתיבת העדה כולל בתוכו ב' דברים, כל העדה, והנשיאים, וכמו שפרסם הכמוז
הסמוך, ואמר ושאר העם, ולא אמר או שאר העם, רמו זנה שאפילו רצונו לאסוף הנשיאים וכל העם ביחד אינו די לתקוע
בשמים, אלה לריך קודם לתקוע נאחם, ואח"כ צ"ב לכבוד הנשיאים כדאיתא בספרי (נח"י): ד) פ"י כשכל העם נלקח,
ואין זה אומר שכבר נלקח, כי אחר התקיעות נלקח, אלה הומן המוכן לנסוע נקרא עם סלוק (ג"א), ואמר המסעות לשון
רבים, כי ד' מסעות היו, עם סילוק לכל דגל ודגל, או אפשר שפירושו סלוק הענין מעל המשכן לנורך המסעות
(בד"א): ה) כבר מפורש שלא היו שומעים מאמר מפי הקב"ה, אלה קיפול הענין היה מודיע אשר פי ה' אומר ליסע,
ומשה אמר קומה ה' וגו', ואח"כ תקיעות לכל דגל לבדו: ו) גולם תחיה ענה נקרא כן: ז) רצונו לומר לפי שצפסוק
הסמוך אמר נאחם "יתקעו" לשון רבים, ופשוט שאין פירושו ב' כהנים יתקעו נאחם, שזה לא יתכן, ודאי שפירושו בכל פעם
ופעם כשנקראו הנשיאים יתקע בהן אחד נאחם מן התולרות, לזה אמר שבמה שלפנינו אינו כן, שאין פירושו שכל פעם
יתקעו בהן נאחם מן התולרות, אלה יתקעו ב' כהנים בהן צ"ב תולרות נאחם, וכשישמעו העם ב' קולות יעוואו כולם אל אהל
מועד (ג"א): ח) פ"י ואינו גזירת הכמוז לתקוע הגם שידעו שצריך להאסף, אלה התקיעה סימן הוא שצריך להאסף.

אור החיים

לתולרות למסע המחנות הלא עיני כל ישראל על
הענין וכשיראוהו נוסע נוסעים, ואולי כי לזד שלא
היו נוסעים יחד אלה יקדים דגל יהודה ואחריו בני
גראון נושאי המשכן ואחריו דגל ראובן וכו', לזה
היה צריך לתולרות כדי שכל אחד ידע הזמן בדיוק
חלוי ציד משה. ומעתה נוכל לומר גם כן שילו ה'

אור בהיר

ישאלו להם יאמרו שרצונם ליסע, אבל לא חשבו ליסע, מאחר שה' לא אמר, ואז"ל שלא נסעו בפועל, ג) הגם שישראל להם יאמרו שאין
לזעם שום דבר אלה לעשות רצון קונם, ועפ"י ויבנו דברי המחבר ז"ל, שמהלך שהקדים בפסוקים לשון עמיד ופירשו גם על המחנה
בהכרח לומר כאן שכל על הרצון, משא"כ אם לא יאמר אלה פסוקים אלו, וגם נכון הוא מה שמקדים הכמוז פסוק כ"א ופסוק כ"ב

לחצוצרות כסף מקושה תעשה אותם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות: ותקעו בהן ונועדו אליך

הגם שישראל להם יאמרו שאין לזעם שום דבר אלה לעשות רצון קונם, ועפ"י ויבנו דברי המחבר ז"ל, שמהלך שהקדים בפסוקים לשון עמיד ופירשו גם על המחנה בהכרח לומר כאן שכל על הרצון, משא"כ אם לא יאמר אלה פסוקים אלו, וגם נכון הוא מה שמקדים הכמוז פסוק כ"א ופסוק כ"ב

המשכן, שהוקם ופורק על פי ציווי ה', "מקומו" אינו המקום שבו הוא עומד בפועל - אלא המקום שקובע לו ה'. עד כאן מסוגיית הגמרא במסכת שבת.

על פי יסוד זה, יישב הגאון רבי יוסף ענגיל, אב"ד קראקא, ענין נוסף:

במשנה (ברכות ט, א) נאמר: "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר: 'ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה'", ובגמרא (ברכות נד.) התבאר, שדין זה נלמד מיתרו שאמר "ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה".

ה"שיטה מקובצת" מעיר על כך, שאף שיתרו לא ראה את מקום הנס (ואם כן, מנין למדו במשנה שיש לברך כך כאשר רואים את מקום הנס?), מכל מקום כל שרואה הרבים הניצולים - כרואה מקום הנס דמי.

אולם, אמר אב"ד קראקא, לאור דברי הגמרא במסכת שבת, שנלמדו מן הפסוק שלפנינו - יש מקום לישוב נוסף: כפי שסתירת המשכן על מנת לבנותו במקום אחר, נחשבת כסותר על מנת לבנות במקומו, מכיוון שהכל נעשה על פי ה', כך גם לגבי המקום שנעשה לישראל נס במצרים ובים סוף, כיוון שיצאו ממצרים על פי ה', וכן נסעו מים סוף על פי ה' וכל מסעיהם אז היו על פי ה' - אם כן כל המקומות הללו נחשבים כמקום אחד, וכאשר ראה אותם יתרו, היה זה נחשב כאילו הם עדיין במצרים ועל הים ובשאר המקומות שבהם נעשו להם הניסים, ולכן יכול היה יתרו לברך: 'ברוך ה' אשר הציל אתכם'!

נלויני הש"ס - שבת לא:

החצוצרות - כך מנהיגים את הציבור!

← "עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אותם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות. ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה אל פתח אוהל מועד. ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל" (י, טז-טז)

שלושה לימודים נפלאים הנוגעים לחכמת הנהגת הציבור, למד הגאון רבי אברהם ווינפפלד, בעל שו"ת "לב אברהם":

האחד - ממה שלכתב רש"י: "עשה לך - משלך, אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר". אפילו יהושע לא השתמש בחצוצרות שעשה משה, ומכאן למדנו בדרך רמז כי הכלים שבהם משתמשים כדי להקהיל את העם ולמסע את המחנות, כלומר: ללכדם סביב המנהיג, להקהילם ולהביאם לידי תנועה ללכת הלאה ולעלות בדרך

המצוות, וצריך האדם להיזהר מאוד כאשר ירחיק נדודו ויצא מחוץ לביתו, שלא יפול ברשת היצר.

הוא אשר רמז לנו הכתוב כאן: "והאיש אשר הוא טהור", כלומר: מיהו האיש הטהור? - אותו אדם אשר "בדרך לא היה"...

נמצא מי שהסמיך לכך את דבריו של בעל "ספר החיים" (הלא הוא הגאון רבי חיים, אב"ד ווידבורג, אחי המהר"ל מפראג), שכתב כך: "אותם בני אדם שלא יתנו מנוח לכף רגלם, רק תמיד רצין ושביץ אחר הבלי העולם הזה, הם בכלל השרצים שנקראו כן על שרצים ושבים תמיד ולא ינוחו, גם כל מרבה רגליים הוא סימן טומאה, להיפך מן ישיבת אהלים שהוא סימן טהרה..."

"ברכת הנפש" לרבי גרשון שפערן וצ"ל; "ספר החיים" - פרק ה'

"מקום המשכן" וברכת יתרו על הניסים

"על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו" (ט, כג)

בגמרא (שבת לא:): מובאת שיטת רבי יוסי (אליבא דעולא) הסובר שהסותר כותל בשבת על מנת לבנות כותל אחר במקומו - עבר על איסור "סותר", אבל אם סתר את הכותל על מנת לבנות שלא במקומו - אין זה בכלל מלאכת "סותר".

וטעם הדברים כך הוא: פעולת הסתירה במהותה היא קלקול וכל המקלקלין פטורים בדיני שבת, ואם כן לא היה מקום לחייב את הסותר. ומכל מקום, כיוון שתכלית הסתירה במקרה זה היא לתיקון - לצורך בניית כותל אחר, וללא שיסתור את הכותל הישן לא יוכל לבנות במקום זה כותל חדש, לכן אף הסתירה נחשבת לפעולת תיקון - וחייב עליה. אולם כאשר סותר את הכותל שלא על מנת לבנות במקום זה כותל אחר, אינו חייב משום מלאכת "סותר", כי כיוון שאין לו כוונה לבנות כותל חדש על הריסות הכותל שהרס, הרי פעולת הסתירה במקרה זה אינה אלא קלקול.

על שיטה זו, הקשה רבה: הרי כל מלאכות שבת נלמדות מן המשכן, ופעולת הסתירה שהיתה במשכן היתה בגדר "סותר על מנת שלא לבנות במקומו", שהרי היו מפרקים את המשכן בשעת המסע - על מנת להקימו במקום חניה אחר?

בתירוצו, מסתמך עולא על הפסוק שלפנינו, וכך הוא משיב לרבה: מכיוון שלגבי המשכן נאמר "על פי ה' יחנו", הרי זה כסותר על מנת לבנות במקומו. שכן לגבי

מאת ה"י. מטעם זה, דרשו חז"ל כי הפסוק "והנה מצרים נוסע אחריהם" מתייחס לשרו של עשיו, שהרי חיל מצרים הבאים למלחמה דאי היו חולכים, ובהכרח שהלשון "נוסע" אינה מתייחסת למצרים עצמם - אלא לשר שלהם, שנסע מלמעלה, שכן, כאמור, לשון "נסיעה" מתאימה לאדם הנוסע על דבר אחר.

ואכן, בני ישראל נסעו במדבר על ענני הכבוד, ולכן מתאים כאן לשון "נוסעים אנחנו".

אולם הערב רב היו נפרדים מבני ישראל (כדברי הרמב"ן בכמה מקומות: בפרשת יתרו על הפסוק "ויחן ישראל", וכן בפרשת אמור על הפסוק "ויצא איש מצרי", שהיו הישראלים חונים במחנה לבד, נפרדים מן הערב רב הגרים שהיו במקום מיוחד), ואם כן נוכל לומר שישראל היו בתוך ענני הכבוד ואילו הגרים היו חוץ לעננים, ולכן אמר משה לחובב: "נוסעים אנחנו", כלומר: בתוך העננים, ואתה - "לכה אתנו", כלומר: ברגל.

ומשום כך סירב יתרו, כי הבין שכמו שאין לו חלק במושבם במדבר - כך גם בארץ ישראל לא יהיה לו חלק ונחלה. ועל כך השיב לו משה: "והטבנו לך", וכדברי חז"ל, שנתנו לו את דושנה של יריחו.

"תכלת מרדכי" - על הרמב"ן (עמוד קכה)

ההבטחה ליתרו: בוא עמנו - ותשב בסנהדרין!

"ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דיבר טוב על ישראל" (י. כט)

מהי כוונת משה באמרו "כי ה' דיבר טוב על ישראל"?

ביאור חריף בדרך הפלפול, אמר הגאון רבי שמואל, אב"ד סוויסלאוויץ, בעל "שם שמואל":

משה אומר ליתרו "והיית לנו לעיניים", וכוונתו: שתשב עמנו בסנהדרין (שכן הסנהדרין נקראו "עיני העדה", כידוע), ולכאורה איך מותר ליתרו לשבת בסנהדרין עם משה חתנו? אין זאת אלא משום שמשה היה על גביהן ולא היה בכלל שבעים חברי הסנהדרין.

אלא שדבר זה יהיה תלוי במחלוקת האם הסנהדרין הם שבעים דינים או שבעים

התורה והיראה - כלים אלו משתנים מדור לדור, ואף שהמטרה נשארת תמיד אחת, אבל הדרך משתנה והאמצעים שהיו טובים בדור קדום - יכולים להיות פסולים בדור הבא!

השני - ממה שאמר הפסוק שכדי להקהיל את כל העם תוקעים בשתי החצוצרות, ואילו כדי להקהיל את ראשי העדה תוקעים רק בחצוצרה אחת. ללמדנו שדרך ההשפעה על האנשים הגדולים שונה היא מדרך ההשפעה על ההמון, שהרי במשלי (יז, י) נאמר: "תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה", אבל החכם, ככל שגדול יותר הוא כן הוא גם רגיש יותר, ואין לו צורך אפילו בגערה, אלא אפילו אמירה רכה משפיעה עליו. ועל כן כדי להקהיל את ההמון היה צריכים קול עב וחזק של שתי חצוצרות יחד, אבל כדי להקהיל את הנשיאים וראשי העדה, די היה בקול דממה דקה של חצוצרה אחת...

והשלישי - ממה שנאמר לאחר מכן (בפסוק ז): "ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו", ואף כאן יש רמז נפלא, כי הנה משפט שגור הוא בפי העם: "אם אתה שמח - הכל שמחים איתך, ואם אתה בוכה - אתה בוכה לבדך", ועל כן יש לדעת שרק עם תנועה של שמחה אפשר להשפיע על בני אדם ולאסוף אותם יחד למטרה אחת, ולא על ידי בכיות וצעקות. והנה, תקיעה מרמזת על קול של שמחה, וכפי שנאמר בהמשך: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם ותקעתם וגו'", אבל תרועה מרמזת על "גנוחי גנח וילולי ילל" (ראש השנה לג:), שהוא קול של בכי.

וזה מה שרמז הפסוק: "ובהקהיל את הקהל", כלומר: אם תרצה להקהיל את הקהל, דע לך שעליך לנקוט בדרך של "תתקעו ולא תריעו", כי רק בשמחה תקרבם, ואילו על ידי יללות ובכיות - רק תרחיקם...

מכתב ידו - נמסר על ידי בנו, הרה"ג רבי יחזקאל שרגא ווינפלד שליט"א

בין נסיעה להליכה

"ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך" (י. כט)

"אולי - כתב הגאון רבי מרדכי גימפל יפה, אב"ד רוזינאי - יתפרש כך:

בלשון בני אדם "נסיעה" היא כאשר האדם נישא על דבר אחר, כמו עגלה או פריחה באויר על עננים או כנפי רוח, כמו שאמר הכתוב (לקמן יא, לא): "ורוח נסע